

Spis treści:

KAROLINA CHYLA	- 1 -
POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA NORWEGII W KONTEKŚCIE RELACJI Z ROSJĄ I NATO	
DOMINIKA DRÓŹDŹ	- 14 -
POTRZEBA NOWELIZACJI STATUTU MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO W CELU ZMIANY PRZEPISÓW ODNOSZĄCYCH SIĘ DO RODZAJÓW BRONI	
MATEUSZ KUBIAK	- 23 -
CZŁONKOSTWO GRUZJI W NATO – STRACONA SZANSA?	
ALEKSANDER SIEMASZKO	- 31 -
TRANSATLANTYCKIE DZIEDZICTWO OBAMY: STANY ZJEDNOCZONE WOBEC SZCZYTU NATO W WARSZAWIE (2016)	
AUTORZY (AUTHORS)	- 41 -

KAROLINA CHYLA

Polityka bezpieczeństwa Norwegii w kontekście relacji z Rosją i NATO

(Security policy of Norway in the context of relations with Russia and NATO)

Abstrakt: Celem niniejszego opracowania jest wskazanie głównych determinant norweskiej polityki bezpieczeństwa. Jej specyfika zwraca szczególną uwagę, gdyż wyraża się we współpracy z dwoma antagonistycznymi podmiotami i koncentruje się coraz bardziej na Arktyce, obszarze norweskich i rosyjskich żywotnych interesów.

Abstract: The main aim of this paper is to identify the main determinants of Norwegian security policy. Its specificity attracts particular attention, because it is expressed in cooperation with the two antagonistic entities. What is more, it is concentrated increasingly in the Arctic area - the place of the Norwegian and Russian vital interests.

Słowa kluczowe: Norwegia, Rosja, NATO, Arktyka, polityka bezpieczeństwa

Wstęp

Jedną z nadrzędnych potrzeb współczesnych państw jest bezpieczeństwo, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Kierując się racjonalnością, państwa dążą do zmniejszenia poczucia niepewności i braku bezpieczeństwa, z jednoczesnym podnoszeniem stopnia zaufania wobec siebie w stosunkach z innymi. Odbywa się to za pośrednictwem polityki bezpieczeństwa, będącej celową i zorganizowaną działalnością kompetentnych organów państwa. Nadrzędnym jej celem jest zaspokojenie wszystkich wartości będących "składowymi" bezpieczeństwa państwa. Trzonem jest swoista inżynieria, polegająca na „projektowaniu, testowaniu i wdrażaniu systemów zabezpieczeń i procedur ograniczających prawdopodobieństwo występowania zdarzeń niekorzystnych, sposobów ochrony przed ich skutkami, ograniczenie tych skutków, a także badanie mechanizmów procesów wzajemnego oddziaływania zagrożeń, otoczenia cywilizacyjnego i środowiska naturalnego”¹. Rosnące współzależności między państwami, niesione zarówno globalizacją, jak i dysproporcjami w ich potencjałach, powodują, że realizowanie efektywnej polityki bezpieczeństwa może odbywać się jedynie w formule kooperacji, której najczęstszą formą są sojusze (alianse). Utrwalanie i wzmacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego jest więc uzależnione od stopnia zbieżności i siły korelacji własnego bezpieczeństwa z bezpieczeństwem systemu. Wśród wykorzystywanych środków znajdują się zarówno przedsięwzięcia o wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. W wymiarze wewnętrznym będzie to m.in. wzmacnianie potencjału militarnego, potęgi gospodarczej, zapewnianie i stabilizowanie dobrobytu społecznego i rozwoju. W wymiarze zewnętrznym natomiast, będzie to szukanie dla siebie odpowiedniego miejsca w środowisku międzynarodowym, zarówno poprzez wprowadzanie zmian do istniejących oraz tworzenie nowych instytucji służących zaspokojeniu szeroko rozumianych potrzeb bezpieczeństwa².

Norwegia jest jednym z państw, które bardzo umiejętnie kreuje swą politykę bezpieczeństwa. Specyfika kraju determinuje konieczność odnalezienia równowagi pomiędzy zabezpieczeniem własnych interesów a współpracą w regionie i określenia miejsca Norwegii w kształtowaniu ładu międzynarodowego. Niniejsze opracowanie zostało przygotowane z myślą o przybliżeniu i przeanalizowaniu norweskiej polityki bezpieczeństwa i obrony, rozpatrywanej przez pryzmat partnerstwa z dwoma antagonistycznie nastawionymi do siebie podmiotami. Pomimo znaczących rozbieżności - a wręcz sprzeczności - interesów w polityce bezpieczeństwa Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) i Federacji Rosyjskiej, Norwegia dotychczas doskonale godziła swoje potrzeby w tym kontekście i budowała pozytywne relacje "po obu stronach". Jednakże w ostatnich latach pojawiło się wiele przesłanek, które mogą doprowadzić do zakłócenia, a co najmniej przewartościowania relacji bilateralnych i kierunku polityki bezpieczeństwa w regionie.

Norwegia to państwo leżące w północnej części Europy. Zaliczana do państw średniej wielkości, posiada jeden z najwyższych PKB per capita na świecie. Gospodarka kraju opiera się w głównej mierze na potencjale morskim³. Kraj ten kontroluje obszar siedmiokrotnie większy od swojego terytorium lądowego⁴. Obrazuje to poniższa mapa.

¹ M. Brzeziński, Kategoria bezpieczeństwa, w: *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), Warszawa 2009, s. 13, 35.

² Jak zauważa S. Bieleń może zdarzyć się, że państwo będzie czuć się zagrożone we względnie bezpiecznym środowisku (Polska lat 90. XX wieku) jak również czuć się bezpieczne w otoczeniu niestabilnym (USA w latach 30. XX wieku). S. Bieleń, *Polityki bezpieczeństwa państw*, Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar. - OL PAN, 2010, 5, 68.

³ Norwegia plasuje się na 5 miejscu w rankingu globalnych eksporterów ropy naftowej. Dochody z eksportu tych paliw stanowią 22% Produktu Krajowego Brutto (PKB) i 67% całości eksportu. W 2014 r. wartość eksportu paliw tylko do Unii Europejskiej (UE) wyniosła 49,88 mld Dolarów Amerykańskich (USD). *European Union, Trade in goods with Norway*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113429.pdf, s.5, dnia 12.10.2015. Dochody z rybołówstwa w 2013r. osiągnęły wartość 10 mld USD, *OECD Review of Fisheries: Country Statistics 2014*, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/agriculture-and-food/oecd-review-of-fisheries-country-statistics-2014_rev_fish_stat_en-2014-en#page309, dnia 12.10.2015. Norweska flota handlowa należy do jednej z największych na świecie. S. Ulriksen, *Balancing act - Norwegian security policy, strategy and military*

Rys. 1. Położenie Norwegii

Źródło: Arctic Economics, *benmuse.typepad.com* (22.10.2015).

Determinanty polityki bezpieczeństwa Norwegii

Kluczową determinantą norweskiej polityki bezpieczeństwa jest położenie geograficzne. Strategiczny charakter obszarów morskich oraz fakt, że poza lokalnym i regionalnym wymiarem interesów Norwegia posiada bardzo ważne interesy morskie w skali globalnej, wywołują konieczność posiadania sił zbrojnych o odpowiednim charakterze. Jako jedno z niewielu państw w Europie Norwegia notuje wzrost wydatków na cele wojskowe⁵. Nakłady te per capita są jednymi z najwyższych wśród państw członkowskich Sojuszu, ale jednocześnie należy podkreślić, że procent PKB przeznaczony na obronność zawiera się w granicach 1,4% - 1,6 %⁶ (a więc poniżej 2% wymaganych przez NATO). Norwegia to jedno z niewielu państw Sojuszu, które utrzymuje pobór do zasadniczej służby wojskowej, a ponadto w 2013 r. objęte nim zostały także kobiety. W praktyce jednak pobór jest służbą ochotniczą ze względu na niewielką liczbę osób z danego rocznika⁷.

Priorytetowe zadania Norweskich Sił Zbrojnych koncentrują się wokół samodzielnej i sojuszniczej ochrony norweskiej suwerenności, interesów oraz przestrzegania norweskiego prawa na jej terytorium oraz obszarach objętych norweską jurysdykcją. Do zadań zalicza się także udział w misjach zagranicznych, aczkolwiek uzależniony jest on od zdolności utrzymania ochrony własnego terytorium oraz wpływu na korzyści polityczne, wynikające z udziału w danej misji⁸. Na rodzimym terytorium działania norweskich sił zbrojnych (SZ) obejmują m. in. monitoring i nadzór przestrzeni powietrznej i morskiej oraz obszarów objętych norweską jurysdykcją. Zawiera się w tym także ochrona granicy lądowej z Rosją, jak również monitoring obiektów wojskowych i cywilnych. Ponadto kontrole celne,

posture, znalezione w: <http://frivarld.se/wp-content/uploads/2013/07/St%C3%A5le.Ulriksen.pdf>, dnia 29.09.2015.

⁴ Całkowita powierzchnia Norwegii to ok. 323,802 km², *Norway*, znalezione w: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/no.html> dnia 29.09.2015.

⁵ *Norwegian Defence 2013. FACTS and FIGURES*, s. 31, znalezione w: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/NOR_Norwegian_Defence_2013.pdf dnia 30.09.2015.

⁶ *Founding NATO*, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm dnia 01.10.2015.

⁷Przykładowo, w 2012 r. powołanych było ok. 8000 z 15000 mężczyzn i ok. 6000 kobiet. J. Gotkowska, *Norweski sposób na Rosję. Polityka obronna Norwegii - wnioski dla regionu Morza Bałtyckiego*, Warszawa 2014, s. 47.

⁸ *Capable Force Strategic Concept for the Norwegian Armed Forces*, s. 25-27, znalezione w: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/FD/Dokumenter/Capable-force_strategic-concept.pdf dnia 01.10.2015.

policyjne, rybołówstwa oraz ratownictwo morskie i lądowe. Szczególne miejsce w realizacji tych zadań i w zabezpieczaniu żywotnych interesów na obszarze High North⁹ zajmuje królewska norweska marynarka wojenna (ang. The Royal Norwegian Navy, nor. Sjøforsvaret) oraz wchodząca w jej skład norweska straż wybrzeża¹⁰. Do niedawna znaczącym problemem pozostawała przyszłość sił podwodnych. Po wielu zapytaniach ofertowych wystosowanych przez norweską agencję odpowiedzialną za zakupy wojskowe (ang. The Norwegian Defence Logistic Organisation - NDLO)¹¹ na 2017 r. zaplanowano ostateczny wybór, by po 2020 r. powstała możliwość pozyskiwania nowych jednostek¹².

Podstawą doktrynalną dla działania norweskiej marynarki wojennej w wymiarze militarnym są dwa dokumenty: Połączona doktryna norweskich sił zbrojnych (ang. Norwegian Armed Forces Joint Operational Doctrine 2007, nor. Forsvarets fellesoperative doktrine- FFOD 07)¹³ i Doktryna operacji morskich norweskich sił zbrojnych (ang. The Norwegian Armed Force's Doctrine or Military Operations)¹⁴. Dokumenty te są odzwierciedleniem norweskich realiów geostrategicznych oraz morskich potrzeb obronnych¹⁵. Według zawartych w nich założeń, norweskie siły morskie powinny posiadać zdolność kontroli przestrzeni morskiej. Ma to być wyrazem wykonywania suwerennej władzy w obrębie wód terytorialnych oraz wód międzynarodowych, a także pełnienia jurysdykcji w wyłącznej strefie ekonomicznej w czasie pokoju. Zdolność do odstraszenia prób naruszenia suwerenności terytorialnej jest kluczowa dla ochrony norweskiej przestrzeni morskiej. Odpowiednie przygotowanie sił morskich jest także jednym z podstawowych wyznaczników swobody prowadzenia morskich działań ekspedycyjnych. Kolejnym zadaniem jest zapobieganie wykorzystania przez nieprzyjaciela norweskiej przestrzeni morskiej dla wszelkich wrogich działań zbrojnych naruszających podstawy bezpieczeństwa państwa¹⁶. Reakcja na takie działania powinna być na tyle zdecydowana i silna, by nieprzyjaciel zrezygnował z dalszej eskalacji sytuacji kryzysowej. Jeśli do niej dojdzie, dalsze działania są realizowane we współpracy z państwami sojuszniczymi. Trzeci zakres działań obejmuje projekcję siły

⁹ Pojęcie High North (w polskim tłumaczeniu Daleka Północ) pojawiło się w oficjalnej, rządowej wersji strategii Norwegii wobec Arktyki, którą wydano 1 grudnia 2006 r. Norweski termin *Nordomardene* przetłumaczono na High North i bardzo szybko rozpowszechnił się w międzynarodowym dyskursie na temat politycznego wymiaru regionu Arktyki. Służy do określenia obszaru tworzonego przez Morze Barentsa, Morze Grenlandzkie wraz z pobliskimi wyspami. W wąskim znaczeniu obejmuje państwa nadbrzeżne Arktyki, tj. Danię wraz z Grenlandią, Federację Rosyjską, Kanadę, Norwegię, Stany Zjednoczone. W szerszym znaczeniu pojęcie rozszerza się o Finlandię, Szwecję, Islandię, których terytoria znajdują się za kręgiem polarnym. R.S. Czarny, *The complexities of governing the Arctic*, w: *The Arctic and Nordic Countries in the World of Economy and Politics*, Studia i Materiały. *Miscellanea Oeconomicae*, Rok 18, Nr 2/2014, UJK Kielce, s. 140.

¹⁰ Trzon uzbrojenia marynarki wojennej stanowią fregaty, okręty podwodne oraz zespół ochrony wybrzeża. Zespół fregat tworzy 5 okrętów: Fridtjof Nansen, Roald Amundsen, Otto Sverdrup, Helge Ingstad, Thor Heyerdhal, dysponujące uzbrojeniem pozwalającym na wykonywanie działań defensywnych oraz ofensywnych. Na wyposażeniu Straży Wybrzeża znajduje się okręt patrolowy Svalbrad. To największa jednostka morska norweskiej siły zbrojnych. Na pokładzie operują 2 śmigłowce. Zespół ochrony wybrzeża dysponuje 6 korwetami typu Skjold. Ostatnim okrętem odebranych przez norweską marynarkę wojenną był okręt, którego konstrukcja kadłuba łączy w sobie zalety katamaranu i poduszkiowca. G. Rdzanek, *Strategia Użycia Norweskiej Marynarki Wojennej A Wyzwania Dalekiej Północy*, znaleziono w:
http://www.rocznikbezpieczenstwa.dsw.edu.pl/fileadmin/user_upload/wydawnictwo/RBM/RBM_artykuly/2014_1_08.pdf dnia 29.09.2015.

¹¹ W styczniu 2016 r. dokonano reorganizacji wybranych działów NDLO. Funkcjonują w formie The Norwegian Defence Materiel Agency (nor.: Forsvarsmateriell), *The Logistic Organisation*, znaleziono w:
<https://forsvaret.no/en/organisation/logistics-organisation> dnia 18.01.2016.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Norwegian Armed Forces Joint Operational Doctrine 2007*, znaleziono w:
http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12583/FFOD_Engelsk_235451a.pdf, dnia 01.10.2015.

¹⁴ *Capable Force Strategic Concept for the Norwegian Armed Forces*, znaleziono w:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/FD/Dokumenter/Capable-force_strategic-concept.pdf dnia 01.10.2015.

¹⁵ Korelują jednocześnie z Doktryną Operacji Morskich NATO (ang. Allied Joint Maritime Operations - AJP Allied Joint Maritime Operations, znaleziono w: <http://www.docs-library.com/pdf/2/7/nato-ajp-3-1.html>, dnia 30.09.2015.

¹⁶ *Norwegian Defence 2013. FACTS and FIGURES*, s. 21, znaleziono w:
https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/NOR_Norwegian_Defence_2013.pdf dnia 30.09.2015.

na duże odległości, w oparciu środki i platformy bojowe rozlokowane na morzu. Siły morskie stanowią strategiczny instrument oddziaływania politycznego lub wojskowego, m.in. z tego względu, że umożliwiają relatywnie szybką reakcję w ściśle określonym geograficznie miejscu¹⁷. Dla samej Norwegii, tego typu działania mają także duże znaczenie prestiżowe oraz stanowią znaczący wkład w komponent siłowy Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Specyfika polityki bezpieczeństwa Norwegii

Norwegia swoją politykę bezpieczeństwa opiera na odnalezieniu równowagi pomiędzy zabezpieczeniem własnych interesów a współpracą w regionie i określeniem swojego miejsca w kształtowaniu ładu międzynarodowego.

Bez wątplenia jednym z ważniejszych czynników wpływających na proces kształtowania polityki bezpieczeństwa Norwegii są jej doświadczenia historyczne. Zależność od państw sąsiedzkich poważnie zniechęcała do tworzenia jakichkolwiek późniejszych powiązań. Zmiana nastąpiła dopiero po zakończeniu II wojny światowej. Wymusiły ją nowe uwarunkowania geopolityczne, a wręcz presja wynikająca z graniczenia ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Dla niewielkiego państwa o strategicznym położeniu na północnej flance zimnowojennej rywalizacji, jedynym gwarantem bezpieczeństwa i ochrony przed sowieckim wpływem był Sojusz Północnoatlantycki. Obecnie nadal stanowi on jej główny filar bezpieczeństwa, a Norwegia pozostaje „niezłomnym członkiem NATO”¹⁸ - jest wręcz gwarantem wypełniania jego misji. Jest to aktualnie jedyne państwo europejskie - i zarazem "stary" członek Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, który postrzega tradycyjny wymiar sojuszu jako kluczowy dla bezpieczeństwa zarówno własnego, jak i globalnego. Podstawę wykładni norweskiej polityki bezpieczeństwa stanowi strategia Norwegian Defence opublikowana w 2013 r.¹⁹.

Obszarem, w którym ogniskują się norweskie interesy bezpieczeństwa jest Arktyka. Nie milną dyskusje na temat potencjału tego obszaru - zarówno surowcowego, jak i komunikacyjnego. Bez względu na prezentowane dane, wynikające czy to z orientacyjnych szacunków, czy oczekiwań - faktem jest, że w obliczu zmian klimatycznych, skutkujących topnieniem pokrywy lodowej, charakter i znaczenie Arktyki ulega znaczącej zmianie. W tym kontekście Norwegia również wyraźnie się wyróżnia. Jako jedyne z państw skandynawskich może bez żadnych zastrzeżeń nosić miano państwa arktycznego²⁰. Nie tylko ze względu na argumenty natury geograficznej, ale także ze względu na kilkusetletnią tradycję eksploatacji zasobów obszarów podbiegunowych oraz eksploracji Obszarów Północnych (nor. Nordområdene, ang. the northern areas). Oba te czynniki niezwykle silnie wpływają na tożsamość kraju, jak i jego społeczeństwa. Stanowią także główną determinantę formułowanej polityki arktycznej, czego wyrazem jest strategia wobec Obszarów Północnych. Warto zwrócić uwagę, że funkcjonująca nazwa High North ze względu na swą nieprecyzyjność pozwala Norwegii na dowolność interpretacji zasięgu obszaru. Koncentrują się w nim nie tylko żywotne interesy Norwegii, ale także geopolityczne wyzwania. Jednym z najważniejszych jest wyjaśnienie sporu odnośnie statusu wód oblewających Archipelag Svalbardu.

Politykę Norwegii wobec High North można określić jako politykę współpracy i odstraszenia. W ramach pierwszego wymiaru inicjuje się i wzmacnia kooperację i budowę środków zaufania z Rosją, natomiast w ramach odstraszenia - podejmuje się działania na rzecz wzmacniania wiarygodności NATO,

¹⁷ *Norwegian Armed Forces Joint Operational Doctrine 2007*, s. 117-119, znalezione w: http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12583/FFOD_Engelsk_235451a.pdf dnia 30.09.2015.

¹⁸ M. Łuszczuk, „High North”, czyli norweska wersja Dalekiej Północy, znalezione w: http://www.academia.edu/5981003/_High_North_czyli_norweska_wersja_Dalekiej_P%C3%B3%C5%82nocy dnia 29.09.2015.

¹⁹ *Norwegian Defence 2013 FACTS and FIGURES*, znalezione w: <https://www.regjeringen.no/> dnia 30.09.2015.

²⁰ Kwestia ta nie jest równie klarowna wobec państw sąsiednich. Przykładowo Dania należy do grona państw arktycznych jedynie dzięki powiązaniu z Grenlandią. Szwecja i Finlandia nie posiadają styczności z Oceanem Arktycznym, natomiast Islandia leży poniżej koła podbiegunowego uważanego za południową granicę Arktyki.

współpracy ze Stanami Zjednoczonymi (USA) oraz rozwijaniem własnych możliwości obronnych i polityczno-wojskowej kooperacji w Europie Północnej²¹. Kluczowym celem polityki w tym kształcie jest zredukowanie prawdopodobieństwa wystąpienia kryzysów i konfliktów na obszarze High North, które mogłyby okazać się zbyt poważne do przewyciężenia dla samej Norwegii, a jednocześnie zbyt małej wagi dla Sojuszu²².

Można przychylić się do stwierdzenia, że w wymiarze geopolitycznym Norwegia znajduje się w dwóch przestrzeniach. Jedną z nich jest europejska przestrzeń bezpieczeństwa, w której wojna między państwami jest bardzo mało prawdopodobna²³. Jednocześnie znajduje się częściowo na zimnej, Dalekiej Północy, której status bezpieczeństwa pozostaje nieuregulowany, a poszczególne obszary zwierzchnictwa są mocno dyskutowane. Podstawowym środkiem zaznaczania swojej pozycji w omawianym obszarze pozostaje zaś siła militarna²⁴.

Federacja Rosyjska

Norweski rząd dostrzega wzrost możliwości oraz rozwój potencjału wojskowego Federacji Rosyjskiej, jednakże nie jest to traktowane jako zagrożenie i działanie wymierzone przeciwko interesom Norwegii. Modernizację rosyjskiej armii, powstanie Floty Północnej, czy też wznowienie lotów bombowców strategicznych określa się jako "powrót do normalności" po załamaniu kondycji Sił Zbrojnych Rosji z lat 90²⁵. Oba państwa posiadają wspólne interesy w regionie (np. w sektorze rybołówstwa) i rozwinęły zgodną koegzystencję. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że priorytetem staje się współpraca międzynarodowa celem uniknięcia militaryzacji na Dalekiej Północy. Jednakże realizowana jest ona z zachowaniem twardego wymiaru polityki bezpieczeństwa. W wypracowywanej polityce silny nacisk kładzie się na zdolność egzekwowania norweskiej jurysdykcji na omawianym obszarze.

Rosja jest najważniejszym aktorem zarówno w wymiarze miękkiego, jak i twardego bezpieczeństwa²⁶. Nie ma obaw, co do rosyjskiego ataku w klasycznym rozumieniu, a raczej w formie pojedynczych, punktowych ataków połączonych z działaniami niemilitarnymi celem realizacji określonych planów²⁷. Jednym z najważniejszych przejawów współpracy norwesko-rosyjskiej w odniesieniu do obszaru

²¹Działania te wyrażają się w formie ćwiczeń, np. *Cold Response* i *Tiger Meet*. Ćwiczenia *Cold Response* są zainicjowane przez Norwację i uczestniczą w nich zaproszone państwa członkowskie programu Partnerstwa dla Pokoju (PdP). Odbływały się w latach: 2004, 2007, 2009, 2010, 2012, 2014. W marcu 2014 r. wzięto w nich udział 16 000 żołnierzy z 16 państw. *Cold Response*, znalezione w: <http://www.atlanticcouncil.org/>, dnia 30.09.2015. Z kolei *Tiger Meet* to ćwiczenia sił powietrznych NATO. Odbływały się w 2007, 2012, 2013 roku na norweskiej Dalekiej Północy. Wiarygodność Sojuszu wzmacniana jest także przez udział Norwegii w misjach, m.in. w Afganistanie, w Kosowie, w Libii. *Norwegian Defence*, znalezione w: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/NOR_Norwegian_Defence_2013.pdf dnia 30.09.2015.

Jako przykład umacniania relacji z USA może posłużyć współpraca w sferze wojskowej. Norwegia zamawia amerykański sprzęt wojskowy i uzbrojenie. Natomiast w ramach programu (MCPN), magazynuje amerykańskie sprzęt bojowy. *U.S. Marines to Modernize Equipment Stored in Norwegian Prepositioning Caves*, znalezione w: <http://norway.usembassy.gov/mcppmodern2014.html> dnia 30.09.2015.

²²Pogląd ten wyraził gen. Sverre Diesen (Szef Obrony Norweskich Sił Zbrojnych w latach 2005-2009) w wywiadzie dla ANB- NTB, *Vil ha proffere forsvar*, znalezione w: <http://www.an.no/nyheter/article6727944.ece> dnia 30.09.2015.

²³Słuszność tego założenia mogą podważyć wydarzenia w Gruzji (wojna w 2008 roku) oraz na Ukrainie (aneksja Krymu w 2014 roku). Jednocześnie należy mieć na uwadze, że miały one miejsce w przestrzeni postsowieckiej, na której nadal obecny jest deficyt bezpieczeństwa, a mechanizmy demokracji nie są dostatecznie rozwinięte, co rzutuje także na standardy prowadzenia polityki.

²⁴S. Ulriksen, *Balancing act - Norwegian security policy, strategy and military posture*, znalezione w: <http://frivarld.se/wpcontent/uploads/2013/07/stale-ulriksen-balancing-act1.pdf> dnia 25.09.2015.

²⁵J. Gotkowska, *op.cit.*, s.24. Za słusznością tego poglądu przemawia choćby intensywna, wielopłaszczyznowa współpraca bilateralna. Warto także zauważyć, że analogicznej rozbudowy potencjału militarnego dokonują wszystkie państwa arktyczne.

²⁶Norwegia posiada długą tradycję w bilateralnej współpracy z Federacją Rosyjską. Rozwijana jest ona na wielu płaszczyznach, m.in. badań morskich, przyrodniczych, polarnych. W 2009 r. podpisano porozumienie na rzecz współpracy naukowo-technologicznej. The Research Council of Norway, "RUSSIA", znalezione w: <http://www.forskingsradet.no/> dnia 30.09.2015.

²⁷S. Ulriksen, *op.cit.*, s.2.

północnego jest ratyfikacja (w 2011 r.) umowy o wytyczeniu granicy morskiej i regulacji połowów na Morzu Barentsa²⁸. Konsensualne rozwiązywanie sporów ma sprzyjać także budowie sieci kontaktów transgranicznych i zwiększaniu wzajemnego zaufania. Norweski potencjał technologiczny i doświadczenie w górnictwie oceanicznym traktowane są zarówno jako kapitał gospodarczy, jak i polityczny. Rozwijane od 2012 roku projekty z udziałem rosyjskich koncernów mają zminimalizować ryzyko wystąpienia kryzysów, ze względu na zbyt wysokie koszty ewentualnego załamania współpracy energetycznej²⁹. Ponieważ bezpieczeństwo norweskiej High North jest ściśle związane z bezpieczeństwem całego obszaru arktycznego, Norwegia dostrzega znaczenie współpracy angażującej pozostałych aktorów Dalekiej Północy, zarówno tych z Arktycznej Piątki jak i Rady Arktycznej. Głównym celem jest wypracowanie takich mechanizmów, które eliminowałyby rywalizację poza wspomnianymi podmiotami oraz prawem międzynarodowym³⁰.

NATO i USA

Jak już wspomniano, fundamentalne znaczenie dla norweskiej polityki bezpieczeństwa i planowania obronnego ma Sojusz Północnoatlantycki. Dlatego też Norwegia była zaangażowana w operacje NATO na Bałkanach i w Afganistanie. Stoi ona na stanowisku, że wzmocnienie zdolności obronnych i zrównoważenie działalności Sojuszu powinno zmierzać w kierunku prowadzenia misji zagranicznych³¹. Wysiłki Oslo koncentrują się na zwróceniu większej uwagi Sojuszu na obszar Dalekiej Północy. Postulowano także włączenie do obrony zbiorowej trzech elementów: obserwacji, wywiadu oraz odstraszenia. Obserwacja i wywiad powinny dostarczać aktualnego obrazu działań na Dalekiej Północy, zarówno tych, prowadzonych w czasie rzeczywistym, jak i dla dostarczania analiz tendencji rozwoju sytuacji w regionie³². W ramach odstraszenia NATO powinno posiadać wiarygodne i aktualne plany ewentualnościowe, podparte obecnością wojskową własnych i sojuszniczych sił zbrojnych.

Ponieważ nie było pełnego poparcia sojuszników, Norwegia skierowała swe działania na rozwój natowskich inicjatyw „Smart Defence” oraz „Connected Forces Initiative”³³. Proponowano, by mało zamieszkałe obszary północne Sojusz wykorzystał do ćwiczeń powietrznych, morskich i lądowych, począwszy od 2014 r. Należy zauważyć, że byłby to silny argument dla norweskich dążeń

²⁸ Porozumienie to zakończyło trwający ponad 40 lat spór, co uważa się zarówno jako przejaw pragmatyzmu, ale także jako szansę na „bezkolizyjne” rozwiązanie sprzeczności interesów oraz kwestii bezpieczeństwa Arktyki.

²⁹ Jako przykład tej współpracy można przytoczyć umowę między norweskim koncernem Statoil a rosyjskim Rosneft. Statoil otrzymał 33,4% udziałów w kilku złożach w rosyjskiej części Morza Barentsa, natomiast Rosneft 20% udział w koncesji na badania i eksploatację złóż w norweskiej części Morza Barentsa. W dwóch innych koncesjach udziały otrzymał ŁUKoil. Nielsen Thomas., *Statoil, Rosneft sign landmark Barents sea deal*, znalezione w: <http://barentsobserver.com/en/energy/statoil-rosneft-sign-landmark-barents-sea-deal> dnia 29.09.2015.

³⁰ W skład Arktycznej Piątki (A5), wchodzi państwa bezpośrednio graniczące z Arktyką: USA, Kanada, Rosja, Dania i Norwegia. Wraz z Islandią, Szwecją i Finlandią tworzą Rade Arktyczną. W 2008 r. A5 przyjęła Deklarację z Illulissat, mówiącą o rozwiązaniu kwestii Arktyki w oparciu o prawo międzynarodowe. Państwa Rady Arktycznej w 2011 r. podpisały umowę o kooperacji w ratownictwie morskim. W 2013 r. podjęto decyzje o zwiększeniu współpracy wojskowej w zakresie monitorowania obszarów morskich oraz wspólnych ćwiczeń wojskowych. G. O'Dwyer, *Arctic nations set cooperation guidelines*, znalezione w: <http://archive.defensenews.com/article/20130627/DEFREG01/306270013/Arctic-Nations-Set-Cooperation-Guidelines> dnia 29.09.2015.

³¹ *Norwegian Defence 2013. FACTS and FIGURES*, s.7-8, znalezione w: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/NOR_Norwegian_Defence_2013.pdf dnia 30.09.2015.

³² S. C. Holtmark, *Cooperation rather than confrontation? Security in the High North*, Research Division, NATO Defense College, styczeń 2009, s. 6-8.

³³ Smart Defence jest projektem na rzecz wygenerowania nowoczesnych zdolności obronnych oraz kooperatywnego myślenia Sojuszu osiągniętych w bardziej efektywny i ekonomiczny sposób. Służyć ma temu m.in. harmonizacja wymogów, łączenie i dzielenie możliwości, lepsze koordynowanie wysiłków, *Smart Defence*, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84268.htm, dnia 01.10.2015. Connected Forces Initiative natomiast to projekt mający na celu zapewnienie wysokiego poziomu interoperacyjności sił alianckich. Zawiera kompleksowy program edukacji, szkoleń, ćwiczeń i oceny z wykorzystaniem najnowszych technologii. Ma to być gwarancja odpowiedniego przygotowania sił dla przyszłych działań podejmowanych przez Sojusz. *Connected Forces Initiative*, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_98527.htm dnia 01.10.2015.

do regularnego organizowania ćwiczeń natowskich w na terenie kraju³⁴. Warto podkreślić przychylność do włączenia w struktury NATO państw bałtyckich i wzmocnienia obecności organizacji w tym regionie.

Drugim, silnie związanym z NATO najważniejszym filarem norweskiej polityki bezpieczeństwa jest współpraca dwustronna z USA. Efektem wzmocnienia amerykańsko-norweskich relacji jest utrzymanie amerykańskiej obecności w Norwegii oraz współpraca w przemyśle zbrojeniowym³⁵. Warto jednak zwrócić uwagę, że pomimo wysokiej pozycji partnerstwa z USA, Norwegia nie opowiada się bezkrytycznie za amerykańskimi działaniami. Wynika to ze znaczenia, jakie ma dla Norwegii prawo i ład międzynarodowy. Wszelkie zewnętrzne działania zbrojne muszą być umocowane w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (RB ONZ), która dla Norwegii jest ważnym podmiotem stojącym na straży porządku międzynarodowego³⁶. O ile operacja „Unified Protector” w Libii odbywała się z udziałem Norwegii, o tyle interwencja militarna w Syrii już nie, ze względu na brak mandatu RB ONZ, a także by uniknąć prowokowania Rosji. Fakt, iż kluczową kwestią dla norweskiego rządu jest stosowanie siły w oparciu o legitymizację prawną wynika także z obawy o niebezpieczny precedens na Dalekiej Północy. W dyskursie politycznym coraz częściej pojawia się kwestia przyszłości NATO oraz amerykańsko-norweskiego partnerstwa w odniesieniu do zwrotu wektora amerykańskiej polityki bezpieczeństwa w kierunku azjatyckim. Pojawia się pytanie o to, jaka powinna być odpowiedź Norwegii na ewentualną prośbę USA o udział norweskich sił w potencjalnym konflikcie w Azji³⁷.

Europa

Warto wspomnieć, że Norwegia podejmuje starania na rzecz zintensyfikowania współpracy w regionie Europy Północnej, m.in. jest jednym z inicjatorów nordyckiej współpracy obronnej (NORDEFECO)³⁸. W ramach współpracy ze Szwecją, Finlandią oraz Danią prowadzi działania celem wzmocnienia potencjału obronnego regionu, m.in. poprzez wspólne zakupy uzbrojenia i sprzętu wojskowego³⁹. Jej celem jest także zbliżenie północnych państw neutralnych⁴⁰ do standardów działania Sojuszu oraz zwiększenia zdolności współdziałania zarówno między samymi państwami nordyckimi, jak i nimi a Sojuszem. Co więcej zacieśnianie współpracy regionalnej może okazać się pomocne w kwestii High North i zabezpieczenia norweskich interesów na tym obszarze.

Jednym z wymiernych przejawów wzmocnienia obecności Sojuszu w obszarze Europy Północnej i regionie Morza Bałtyckiego jest udział i przychylność Norwegii dla Sił Szybkiego Reagowania (ang. Very High Readiness Joint Task Force, VJTF)⁴¹. Rozwiązanie to można postrzegać jako

³⁴ Chodzi o ćwiczenia powietrzne Tiger Meet, które w 2007, 2012, 2013 r. były zorganizowane na obszarze norweskiej High North pod nazwą Arctic Tiger. *Arctic Tiger in Norway*, znalezione w: <http://www.natotigers.org/sites/default/files/reports/ntm2012report.pdf> dnia 29.09.2015.

³⁵ Przykładowo, Norwegia zamawia amerykański sprzęt wojskowy (m.in. samoloty wielozadaniowe F-35). Z kolei koncerny Kongsberg i AIM Norway współpracują z Lockheed Martin w produkcji F-35. *KONGSBERG signs contract for deliveries to F-35 Joint Strike Fighter worth 160 MNOK*, znalezione w: <http://www.kongsberg.com/en/kog/news/2014/april/kongsberg-signs-contract-for-deliveries-to-f-35-joint-strikefighter/> dnia 29.09.2015.

³⁶ *Norwegian Defence 2013. FACTS and FIGURES*, s.6, znalezione w: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/NOR_Norwegian_Defence_2013.pdf, dnia 30.09.2015.

³⁷ S. Ulriksen., *op.cit.*, s.3.

³⁸ NORDEFECO została zainicjowana na mocy memorandum podpisanego przez państwa Arktycznej Piatki (A5) 4 listopada 2009 r. Głównym celem NORDEFECO jest wzmocnienie obrony narodowej państw uczestniczących oraz wzmocnienie efektywności wspólnych działań. *The basics about NORDEFECO*, znalezione w: <http://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco> dnia 29.09.2015.

³⁹ J. Gotkowska, *Smart Defence po nordycku*, znalezione w: <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-09-19/smartdefence-po-nordycku> dnia 02.10.2015.

⁴⁰ Państwa nordyckie nie należące do Sojuszu Północnoatlantyckiego, tj. Szwecja i Finlandia.

⁴¹ Komponent ten będą tworzyli przede wszystkim żołnierze z Niemiec, Holandii i Norwegii. Koncepcja ich utworzenia pojawiła się na wrześniowym szczycie Sojuszu w Newport w Walii w obliczu rosyjskiej agresji

tymczasowe i alternatywne dla stałej dyslokacji sił Sojuszu w tej części Europy. Podyktowane jest to koniecznością odpowiedzi na potrzebę ochrony i obecności NATO na jego wschodnich rubieżach z jak najmniejszym uszczerbkiem dla relacji z Federacją Rosyjską, która jakkolwiek formę wzmacniania obecności Sojuszu na swej zachodniej flance poczytuje za zagrożenie dla bezpieczeństwa i interesów strategicznych. Można przewidywać, że kryzys ukraiński sprawi, iż wspomniane działania będą podejmowane, a Norwegia wzmocni w relacjach bilateralnych element odstraszania⁴². Rosja jest obecnie postrzegana bowiem jako podmiot zdolny do zachwiania stabilnością systemu międzynarodowego⁴³. Jednocześnie podkreślić należy, że w oficjalnym stanowisku Norwegii nie występuje określenie "zagrożenie". Stosuje się raczej termin "wyzwanie", nieposiadające jednoznacznie negatywnej konotacji⁴⁴.

Niemniej jednak można zaobserwować, iż dochodzi do znacznego przewartościowania stosunku do Rosji. Dla niewielkiego państwa, jakim jest Norwegia, wzmacnianie przez Federację Rosyjską potencjału militarnego jest bardzo niekorzystne. Stało się jasne, że Rosja aktualnie posiada tendencję do użycia swych sił zbrojnych do osiągnięcia celów politycznych i geopolitycznych, co wzbudza obawy o stabilność w regionie i bezpieczeństwo norweskich interesów. Mimo starań i deklaracji woli kontynuowania pokojowych relacji, choćby w formie regulacji na Morzu Barentsa, wzrasta niepewność, co do polityki i interesów Rosji oraz ryzyko eskalacji zasięgu destabilizacji i konfliktu na kraje bałtyckie, obszary północne, a nawet Svalbard. Stąd też nacisk na wzmocnienie współpracy z państwami nordyckimi w dziedzinie bezpieczeństwa, czego najbardziej widocznym przejawem była wspólna deklaracja pięciu ministrów obrony, opublikowana w maju 2015 r.⁴⁵.

Do przewartościowania relacji na linii Oslo-Moskwa może przyczynić się także to, że Rosja zdaje się je postrzegać przez pryzmat przynależności Norwegii do NATO. Warto zwrócić też uwagę na słowa Sekretarza Generalnego Sojuszu Jensa Stoltenberga wskazujące, że kraje skandynawskie dostrzegają tendencje Rosji do "zastraszania" swoich sąsiadów⁴⁶. Swoistą odpowiedzią na te działania są manewry Arctic Challenge, których znaczenie podkreśla nie tylko udział neutralnych państw nordyckich, ale także fakt, że były nakierowane stricte na obszar Arktyki⁴⁷. Ćwiczenia te mogą także stanowić

na Ukrainie i zagrożenia ze strony ekstremistów z Państwa Islamskiego. Uzgodniono Plan Działań na rzecz Gotowości (ang. Readiness Action Plan - RAP).

⁴² Taki pogląd wyraził m.in. Jakub M. Godzimirski - ekspert norweskiego instytutu stosunków międzynarodowych NUPI. *Ekspert NUPI: Norwegia wzmocni politykę odstraszania wobec Rosji*, znalezione w: http://wyborcza.pl/1,91446,16955442,Ekspert_NUPI_Norwegia_wzmocni_polityke_odstraszania.html dnia 23.10.2015.

⁴³ *Capable Force Strategic Concept for the Norwegian Armed Forces*, s.41, znalezione w: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/FD/Dokumenter/Capable-force_strategic-concept.pdf dnia 23.10.2015.

⁴⁴ Jako przykład może posłużyć jedno ze sformułowań zapisanych w *Koncepcji strategicznej dla norweskich sił zbrojnych*: (...) We can expect a more persistent Russian foreign and security policy, where national interests are pursued more vigorously. Russia's operational pattern in our neighbourhood has become more persistent. However, Russia should not be seen as a military threat to Norway. The resumption of Russian military presence in the High North should be seen as a return to normality from a period of extremely low activity during the 90s. The level of military activity is also meant to signal Russia's return as a great power, directed both at the international community and its own population.(...), *Capable Force Strategic Concept for the Norwegian Armed Forces*, s.39, znalezione w: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/FD/Dokumenter/Capable-force_strategic-concept.pdf dnia 23.10.2015.

⁴⁵ M. Terlikowski (red.), J. M. Godzimirski, Raport PISM, *Polityka bezpieczeństwa Polski i Norwegii w wymiarze narodowym, regionalnym i europejskim*, wrzesień 2015, s.9, znalezione w: https://www.pism.pl/files/?id_plik=20456, dnia 19.10.2015.

⁴⁶ *NATO chief says Russian nuclear threats are 'deeply troubling and dangerous'*, znalezione w: <http://www.theguardian.com/> dnia 19.10.2015.

⁴⁷ Manewry Arctic Challenge odbyły się w czerwcu 2015 r. Na potrzeby ćwiczeń otwarto przestrzeń powietrzną, a ponadto przećwiczano koordynację sił NATO na lądzie, wodzie i w powietrzu. W ramach ćwiczeń przeprowadzono m.in. podwodną detekcję na wodach terytorialnych oraz dwa ważne ćwiczenia lądowe - operacja Hedgehog - symulacja rosyjskiej inwazji na Estonię oraz podobna do niej Operacja Lightning Strike - na Litwie. Na uwagę zasługuje także fakt, iż ćwiczenia realizowano z udziałem morskiego komponentu Systemu Obrony Przeciwrakietowej (Aegis Ballistic Missile Defense System- Aegis BMD), który jest częścią amerykańskiego systemu antyrakietowego. *NEW COLD WAR: Massive NATO Exercise in Norway Provocation directed Moscow. Russian*

załączek wzmocnienia integracji państw Europy Północnej oraz płaszczyznę dla potencjalnego członkostwa

w NATO neutralnych państw nordyckich, co byłoby dla Rosji ciosem i zagrożeniem dla jej interesów strategicznych. Ewentualne utworzenie bazy na Svalbardzie nie tylko podważyłoby jego status, ale także mogłoby zostać zinterpretowane jako "zdławienie" sił rozmieszczonych w Obwodzie Kaliningradzkim⁴⁸.

Kryzys migracyjny

Do czynników wpływających negatywnie na relacje na linii Oslo - Moskwa można zaliczyć także skutki kryzysu migracyjnego. Jest to obecnie jedno z najpoważniejszych wyzwań dla bezpieczeństwa w Europie. Najnowsze doniesienia wskazują, że Federacja Rosyjska jest współodpowiedzialna za rosnący napływ syryjskich imigrantów do Norwegii. Odbyna się to z wykorzystaniem luki prawnej, czy też niedoprecyzowania umowy granicznej⁴⁹. Wybór tej nieprzystępnej i znacząco dłuższej drogi do Europy jest co najmniej zastanawiający⁵⁰, stąd pojawiło się podejrzenie, że są to działania zorganizowane. Dostrzeżono bowiem, że większość azylantów przez długi czas zamieszkiwała terytorium Rosji. Warto zauważyć także, że stanowi to nadwyrężenie porozumienia zawartego między Norwegią a Rosją w 2007 r.⁵¹.

Z pewnością kwestia imigrantów jest czynnikiem wpływającym negatywnie na relacje bilateralne, jednakże w odniesieniu do rangi interesów w Arktyce zarówno Moskwy, jak i Oslo, nie będzie to czynnikiem decydującym o wzajemnych relacjach w tym obszarze.

Podsumowanie

Powyższe rozważania pozwalają stwierdzić, że polityka bezpieczeństwa Norwegii charakteryzuje się konsekwentną, zrównoważoną realizacją interesów strategicznych. Norwegia jawi się jako zręczny gracz, silnie kształtujący środowisko międzynarodowe. Realizacja strategicznych interesów oraz efektywne funkcjonowanie w strukturach Sojuszu odbywało się bez uszczerbku w relacjach z Federacją Rosyjską. Niewykluczone jednak, że w najbliższych latach dojdzie do przewartościowania polityki norweskiej. Największy wpływ będzie tu miała polityka Federacji Rosyjskiej w obszarze żywotnego zainteresowania Norwegii - Arktyce.

Porozumienie kończące trwający od 40 lat spór o delimitację granicy na Morzu Barentsa pozwala przypuszczać, że pokojowe współdziałanie będzie możliwe. Z drugiej strony - łatwość, z jaką Rosja używa siły militarnej w realizacji swej polityki, stwarza ryzyko zaostrzenia dialektyki i ochłodzenia wzajemnych relacji. Stąd też obecność sił sojuszniczych w obszarze High North będzie rozwijana.

General sends "Arctic Warning" to US, znalezione w: <http://www.globalresearch.ca/new-cold-war-massive-nato-exercise-in-norway-provocation-directed-moscow-russian-general-sends-arctic-warning-to-us/29793> dnia 19.10.2015.

⁴⁸ Na co wskazała w jednej ze swych wypowiedzi Katarzyna Zysk. Więcej: *Norway Reverts to Cold War Mode as Russian Air Patrols Spike*, znalezione w: <http://www.nytimes.com/2015/04/02/world/europe/a-newly-assertive-russia-jolts-norways-air-defenses-into-action.html> dnia 26.10.2015.

⁴⁹ Zgodnie z zapisami umowy granica nie może być przekroczona pieszo. Wybiegiem omijającym ten zapis jest udostępnienie imigrantom rowerów, na których przejeżdżają przez przejście graniczne w Storskog. *Refugees on bike from Russia to Norway*, znalezione w: <http://www.tnp.no/norway/panorama/5056-refugees-bike-from-russia-to-norway> dnia 27.10.2015 oraz *At least 1200 migrants and refugees have crossed the border between Norway and Russia at Storskog border station this year, according to local media*, znalezione w: <http://www.reuters.com/article/2015/10/15/us-europe-migrants-norway-russia-idUSKCN0S90E520151015> dnia 27.10.2015.

⁵⁰ Przeważająca część syryjskich migrantów, którzy drogą północną chcą przedostać się do Norwegii, leci z rosyjską wizą tranzytową samolotem z Bejrutu do Moskwy, gdzie przedostaje się do Murmańska, do przejścia granicznego w Storskog. *Exodus do Europy nasila się przed zimą*, znalezione w: <http://www.euractiv.pl/> dnia 21.10.2015.

⁵¹ Powołując się na jego zapisy, Norwegia podjęła decyzję o odsyłaniu imigrantów mających azyl w Rosji. *Agreement between Norway and Russia on readmission*, znalezione w: <https://www.udiregelverk.no/en/documents/bilateral-agreements> dnia 20.10.2015.

W tym kontekście "umiejętne balansowanie" może okazać się dużo trudniejsze niż dotychczas. Nie można wykluczyć jednak, że pragmatyzm w realizacji polityki, nadrzędność żywotnych interesów i chęć utrzymania stabilności w regionie spowodują, że Norwegia będzie starała się utrzymać pozytywne relacje z Rosją, czego filarem będzie wspomniane porozumienie. Należy bowiem pamiętać, że stanowi ono jeden z największych sukcesów dyplomacji tego kraju po zakończeniu zimnej wojny i dowód na to, że polityka bliskiej regionalnej współpracy z Rosją może przynieść pozytywne rezultaty.

Bibliografia

Annual Assessment By The Norwegian Intelligence Service, pobrano z:

https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/FOCUS-2013-English.pdf dnia 25.09.2015.

Arctic Tiger in Norway, pobrano z:

<http://www.natotigers.org/sites/default/files/reports/ntm2012report.pdf> dnia 29.09.2015.

Bieleń Stanisław, Polityki bezpieczeństwa państw, Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar. - OL PAN, 2010, s. 68.

Brzeziński Michał, Kategoria bezpieczeństwa w: Sułowski Stanisław, Brzeziński Michał (red.), Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2009, s. 22-33.

Ekspert NUPI: Norwegia wzmocni politykę odstraszenia wobec Rosji,

http://wyborcza.pl/1,91446,16955442,Ekspert_NUPI__Norwegia_wzmocni_polityke_odstraszenia.html dnia 23.10.2015.

Gotkowska Justyna, Norweski sposób na Rosję. Polityka obronna Norwegii- wnioski dla regionu Morza Bałtyckiego, Warszawa 2014.

Gotkowska Justyna, Smart Defence po nordycku, pobrane z:

<http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-09-19/smartdefence-po-nordycku> dnia 02.10.2015.

KONGSBERG signs contract for deliveries to F-35 Joint Strike Fighter worth 160 MNOK,

<http://www.kongsberg.com/en/kog/news/2014/april/kongsberg-signs-contract-for-deliveries-to-f-35-joint-strikefighter/> dnia 30.09.2015.

Łuszczuk Michał, High North”, czyli norweska wersja Dalekiej Północy, pobrane z:

http://www.academia.edu/5981003/_High_North_czyli_norweska_wersja_Dalekiej_P%C3%B3%C5%82nocy dnia 29.09.2015.

NEW COLD WAR: Massive NATO Exercise in Norway Provocation directed Moscow. Russian General sends “Arctic Warning” to US, <http://www.globalresearch.ca/new-cold-war-massive-nato-exercise-in-norway-provocation-directed-moscow-russian-general-sends-arctic-warning-to-us/29793> dnia 22.10.2015.

Nielsen Thomas, Statoil, Rosneft sign landmark Barents sea deal, pobrane z:

<http://barentsobserver.com/en/energy/statoil-rosneft-sign-landmark-barents-sea-deal> dnia 29.09.2015.

Norway Reverts to Cold War Mode as Russian Air Patrols Spike,

<http://www.nytimes.com/2015/04/02/world/europe/a-newly-assertive-russia-jolts-norways-air-defenses-into-action.html> dnia 22.10.2015.

Norway, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/no.html> dnia 29.09.2015.

Norway's Fisheries Management, <http://en.seafood.no/Sustainability/Norway's-Fisheries-Management2> dnia 29.09.2015.

Norwegian Armed Forces Joint Operational Doctrine 2007, pobrano z:

http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12583/FFOD_Engelsk_235451a.pdf dnia 30.09.2015.

Norwegian Defence 2013, pobrano z:

http://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/NOR_Norwegian_Defence_2013.pdf dnia 29.09.2015.

O'Dwyer Gerard, Arctic nations set cooperation guidelines, pobrane z:

<http://archive.defensenews.com/article/20130627/DEFREG01/306270013/Arctic-Nations-Set-Cooperation-Guidelines> dnia 29.09.2015.

Rdzanek Grzegorz, Strategia Użycia Norweskiej Marynarki Wojennej A Wyzwania Dalekiej Północy, pobrane z:

http://www.rocznikbezpieczenstwa.dsw.edu.pl/fileadmin/user_upload/wydawnictwo/RBM/RBM_artykuly/2014_1_08.pdf dnia 29.09.2015.

Refugees bike from Russia to Norway, <http://www.tnp.no/norway/panorama/5056-refugees-bike-from-russia-to-norway> dnia 27.10.2015.

Terlikowski Marcin (red.), Raport PISM, Polityka bezpieczeństwa Polski i Norwegii w wymiarze narodowym, regionalnym i europejskim, wrzesień 2015, s.9, pobrano z:

https://www.pism.pl/files/?id_plik=20456 dnia 27.09.2015.

Ulriksen Stale, Balancing act - Norwegian security policy, strategy and military posture, pobrano z:

<http://frivarld.se/wpcontent/uploads/2013/07/stale-ulriksen-balancing-act1.pdf> dnia 25.09.2015.

US- Europe migrants Norway-Russia, <http://www.reuters.com/article/2015/10/15/us-europe-migrants-norway-russia-idUSKCN0S90E520151015> dnia 27.10.2015.

DOMINIKA DRÓŹDŹ

Potrzeba nowelizacji Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego w celu zmiany przepisów odnoszących się do rodzajów broni

**(The need to amend the Statute of the International Criminal Court
in order to modify regulations on types of weaponry)**

Abstrakt: Aby zmierzyć się z wciąż zmieniającym się światem, stale potrzebne są nowe instrumenty prawne. Ratyfikacja w formie konwencji nie jest wystarczająca, jako że nie gwarantuje realizacji wypełnienia ich postanowień ani nie zapobiega kolejnym zbrodniom popełnianym przez państwa. Jest jednak żywą próbą zastosowania nowych metod będących reakcją na popełniane zbrodnie. Rola Międzynarodowego Trybunału Karnego powinna być znacząca.

Abstract: In order to keep up with the rapidly changing world, new legal instruments are created. The ratification of those instruments in the form of conventions does not guarantee that their regulations will be complied with, nor does it guarantee that states will do their utmost to prevent further crimes. It is, however, vital to attempt to apply new methods being the reaction to new technologies used for criminal activities. The International Criminal Court should be meaningful.

Słowa kluczowe: Międzynarodowy Trybunał Karny, Konferencja w Kampali, nowelizacja Statutu MTK, broń, zbrodnia agresji

Problematyka artykułów 8 i 8 bis Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego

Przedmiotem tego opracowania są zmiany w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego wypracowane podczas Konferencji w Kampali w 2010 roku. Statut MTK przewiduje w swojej jurysdykcji przedmiotowej zbrodnie międzynarodowe: zbrodnię ludobójstwa, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne i planowaną zbrodnię agresji. Przedmiotem zainteresowania tego opracowania jest projekt zmian w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego (dalej w skrócie: StMTK), dzięki któremu włączone mają zostać definicje przestępstw wymienionych w konwencjach międzynarodowych, odnoszących się do zakazu użycia rodzajów broni nieuwzględnionej dotychczas w art. 8 StMTK, a o których stanowi projekt rezolucji przyjęty podczas Konferencji w Kampali w 2010 r.¹. Tę zmianę ratyfikowało już 30 Państw-Stron StMTK². Druga rezolucja przyjęta na tej konferencji stanowi o definicji zbrodni agresji, która ma być zamieszczona w art. 8 bis StMTK³. Zostały zatem podjęte działania związane ze zmianami w Statucie MTK, a nie zmianą treści przepisów konwencji międzynarodowych. Przepisy dotyczyć będą jedynie krajów członkowskich StMTK, które będą chciały je przyjąć w swoim ustawodawstwie.

Wprowadzone zmiany w Statucie MTK

Podczas konferencji w Kampali uznano, że istnieje potrzeba wprowadzenia dalszych zmian w StMTK, związanych z istniejącymi konwencjami międzynarodowymi odnoszącymi się do zakazów użycia niektórych rodzajów broni, które nie zostały dotychczas uwzględnione w StMTK. Należałoby pamiętać, że jednocześnie zastanawiano się nad włączeniem do tego Statutu definicji zbrodni agresji.

Byłoby to o tyle istotne, że dla niektórych naukowców⁴ zbrodnia agresji jest związana ze zbrodniami wojennymi⁵. Stąd, jak można mniemać istotne jest miejsce zbrodni agresji w StMTK dla tych państw, które te zmiany do Statutu ratyfikowały bądź ratyfikują⁶. Na tej samej konferencji rewizyjnej próbowano ustalić współczesne brzmienie projektu przepisu o zbrodni agresji.

Nie ma wielu wzmianek na temat zmian w art. 8 StMTK w literaturze polskiej, stąd zasygnalizowanie takiego tematu w tym opracowaniu. Artykuł 8 StMTK ma przedstawić problematykę związaną z bronią używaną współcześnie w konfliktach zbrojnych. Wprowadzenie zmian wydawało się konieczne do wprowadzenia, skoro z jednej strony, technika i możliwości państw są na coraz wyższym poziomie,

¹ Amendments to art. 8 of the Statute of the International Criminal Court, Kampala, 11 June 2010. Całość statutu, z przewidzianymi zmianami, dostępna jest na stronie MTK: <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>

² Lista państw, które ratyfikowały zmiany dla definicji zbrodni wojennych w StMTK, data podpisania i data wejścia w życie: Andora, 2.08.2013, 26.09.2014; Austria, 17.07.2014, 17.07.2015; Belgia, 26.11.2013, 26.11.2014; Botswana, 4.04.2013, 4.04.2014; Kostaryka 5.02.2015, 5.02.2016; Chorwacja, 20.12.2013, 20.12.2014; Cypr, 25.09.2013, 25.09.2014; Czechy, 12.03.2015, 12.03.2016; Estonia, 27.03.2013, 27.03.2014; Finlandia, 30.12.2015, 30.12.2016; Gruzja, 3.11.2015, 3.11.2016; Hiszpania, 25.09.2014, 25.09.2015; Lichtenstein, 8.05.2012, 8.05.2013; Litwa, 7.12.2015, 7.12.2016; Luxemburg, 15.01.2013, 15.01.2014; Łotwa, 25.09.2014, 25.09.2015; Macedonia, 1.03.2016, 1.03.2017; Malta, 30.01.2015, 30.01.2016; Mauritius, 5.09.2013, 5.09.2014; Niemcy, 3.06.2013, 3.06.2014; Norwegia, 10.06.2013, 10.06.2014; Polska, 25.09.2014, 25.09.2015; Salwador, 3.03.2016, 3.03.2017; Samoa, 25.09.2012, 25.09.2013; San Marino, 26.09.2011, 26.09.2012; Słowacja, 28.04.2014, 28.04.2015; Słowenia, 25.09.2013, 25.09.2014; Szwajcaria, 10.09.2015, 10.09.2016; Trinidad i Tobago, 13.11.2012, 13.11.2013; Urugwaj, 26.09.2013, 26.09.2014.

³ Int'l Criminal Court [ICC], Assembly of States Parties, The Crime of Aggression, Annex I, Art. 8 bis, ICC Doc. RC/Res.6 (advance version June 28, 2010)

⁴ Por. H. T. King, *Nuremberg and crimes against peace*, Case Western Reserve Journal of International Law 2010, vol. 41:273, s. 276.

⁵ Jak stwierdził H.T. King - problematyczne było podejście MTW do zbrodni agresji. Nie wypracowano pojęć, którymi można by posłużyć zajmując się agresją i znową do popełnienia wojny agresywnej. MTW ograniczył swoją wypowiedź odnoszącą się do agresji do słów „najpoważniejsza międzynarodowa zbrodnia”, co oznaczało w zasadzie, że należą do niej wszystkie zbrodnie wojenne. *Ibidem*.

⁶ Początkowo planowano umieścić ten przepis w artykule 5.2 StMTK, który został usunięty z StMTK po przyjęciu projektu definicji zbrodni agresji.

a z drugiej strony, nadal nie zapomniano czasów wojen światowych. We Francji, Belgii i Niemczech wciąż można odnaleźć bomby z bronią chemiczną, stąd państwa te pamiętają przypadki użycia sarinu w czasach I wojny światowej. Zaskoczenie wzbudził jednak fakt użycia tej broni współcześnie w Syrii.

Ratyfikacje konwencji o zakazie stosowania broni chemicznej przez państwa członkowskie tej konwencji nie dały gwarancji, że broń taka nie zostanie użyta w jakimś konflikcie zbrojnym - jeśli nie przez organy państwa, to przez terrorystów. Przykładem niech będzie wspomniana wyżej Syria, która ratyfikowała tę Konwencję, aczkolwiek dopiero po tym, jak użyto na terytorium tego państwa sarinu i innej broni chemicznej, jako że dopiero wówczas zwrócono uwagę na użycie broni chemicznej w tym państwie, a wcześniej to państwo nie widziało potrzeby w złożeniu takiego zobowiązania.

Użycie broni chemicznej jest aktualnym problemem. Zastosowanie sarinu w Syrii 21 sierpnia 2013 r. zostało uznane przez Sekretarza Generalnego USA za zbrodnię przeciwko ludzkości. Amerykański wywiad podał, że zginęło ponad 1400 osób cywilnych⁷.

Przepisy konwencji i statutów międzynarodowych trybunałów karnych mają uświadomić, że należy powstrzymać się od dokonywania czynów zabronionych przez prawo międzynarodowe i nie używać zakazanej broni. Międzynarodowy Trybunał Karny z siedzibą w Hadze może natomiast pociągać sprawców do odpowiedzialności karnej, zgodnie z zasadą komplementarności, tzn., jeżeli dane państwo nie chce lub nie może tego zrobić przed sądem krajowym. MTK może osądzać jednostki (osoby fizyczne) za zbrodnię ludobójstwa art. 6), zbrodnie przeciwko ludzkości art. 7) i zbrodnie wojenne 8). Planowane jest dołączenie do tej listy zbrodni agresji, na podstawie poprawki do statutu, która, jak wspomniano, jest obecnie w trakcie ratyfikacji (art. 8 bis). Poprawka została ratyfikowana przez Polskę we wrześniu 2014 r. Do dnia 4 marca 2016 r. ratyfikowało ją 28 państw.

Konwencje międzynarodowe o zakazach użycia pewnych rodzajów broni

W praktyce, kwestie zasygnalizowane w konwencjach starają się rozwiązać organizacje pozarządowe zajmujące się daną problematyką (np. Międzynarodowy Czerwony Krzyż (ICRC), Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW), czy też Unia Europejska, która „zaapelowała do państw członkowskich o priorytetowe potraktowanie kwestii zaliczenia wykorzystania pewnych rodzajów broni w kontekście konfliktu zbrojnego niemającego międzynarodowego charakteru do zbrodni wojennych podlegających jurysdykcji trybunału, zgodnie wnioskiem Belgii o wprowadzenie zmian do art. 8 Statutu Rzymskiego, przedłożonym podczas ósmej sesji zgromadzenia państw-stron i uznającym za przestępstwa również stosowanie trucizny, broni zawierającej truciznę, gazów duszących, trujących lub innych, jak również wszelkich analogicznych płynów, materiałów lub urządzeń oraz stosowanie kul, które rozszerzają się lub rozplaszczają w ciele ludzkim, podczas konfliktów zbrojnych niemających międzynarodowego charakteru”⁸. Międzynarodowy Trybunał Karny, dla którego został opracowany Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego (StMTK), Elementy Definicji Zbrodni (EDZ),

⁷ K. Flynn, *Syria Assad Regime May Have Sarin Gas, Other Chemical Weapons: WSJ Report*, International Business Times, 29.06.2015. Zakazana broń chemiczna produkowana jest legalnie nadal, formalnie do innych celów.

⁸ P7_TA(2010)018 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie Konferencji Rewizyjnej na temat Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego w Kampali (Uganda).

Więcej na ten temat por. np. S. Barriga and L. Grover, *A historical breakthrough on the crime of aggression*, *The American Journal of International Law*, Vol. 105:477, s. 517-533; S. Barriga, C. Kreß, (ed.), *The Travaux Préparatoires of the crime of aggression*, Crime of aggression library, Cambridge University Press 2012; R. Clark, *Chapter 30, The Crime of Aggression*, [w:] C. Stahn, G. Sluiter (eds), *The Emerging Practice of the International Criminal Court*, Martinus Nijhoff, 2013, s. 237, N. Blokker, C. Kress, *A Consensus Agreement on the Crime of Aggression: Impressions from Kampala* *Leiden Journal of International Law*, 23 (2010), s. 889-895, C. Wenaweser, *Reaching the Kampala Compromise on Aggression: The Chair's Perspective*, *Leiden Journal of International Law*, 23 (2010), s. 883-887.

Reguły Procesowe i Dowodowe (RDIP) mógłby zajmować się takimi sprawami, gdyby uznał, że wypełniają one znamiona zbrodni wojennych⁹.

Uczestnicy Konferencji w Kampali z 2010 r. zajęli się zmianami, które powinny być wprowadzone do Statutu MTK. W jej ramach pracowano nad definicją zbrodni agresji oraz warunkami jej stosowania. Zarówno zamiar wprowadzenia zbrodni agresji do StMTK, jak również wprowadzenie zmian w art. 8 StMTK, wywołał mieszane odczucia¹⁰. W Kampali podjęto jednak decyzję o przyjęciu projektu definicji zbrodni agresji, która może wejść w życie najszybciej w 2017 r.¹¹. Niektórzy uważają jednak, że definicja zbrodni agresji ograniczy możliwość stosowania prawa do nowych rodzajów broni np. dronów, gazów trujących, broni chemicznej i biologicznej. To z kolei mogłoby umożliwić np. przeprowadzanie interwencji humanitarnych¹² w innych krajach, które, zgodnie z propozycją definicji zbrodni agresji, nie wchodziłyby już do jej zakresu.

Kevin L. Miller wyraził wątpliwości, co do możliwości uwzględnienia tych nowych rodzajów broni w tradycyjnym ustawodawstwie. Oprócz zbrodni agresji, podczas konferencji w Kampali zastanawiano się bowiem także nad zmianami w art. 8 StMTK, który stanowi o zbrodniach wojennych. Pomimo zamieszczenia zakazu użycia niektórych typów broni w Statucie MTK, zgodnie z propozycjami przedstawionymi w Kampali w 2010 r., nie daje on gwarancji na wprowadzenie w życie zakazu ich użycia. Istotna jest jednak świadomość problemu¹³.

Zakazy odnosiły się pierwotnie do międzynarodowych konfliktów zbrojnych, ale rozszerzono je na nie międzynarodowe konflikty zbrojne¹⁴. Różnice między zasadami użycia siły w czasie konfliktów zbrojnych międzynarodowych i nie międzynarodowych zacieraają się powoli¹⁵. Normy dotyczące zakazu użycia rodzajów broni, wzorowane są na Konwencji Haskiej z 1907 r., której przepisy odnosiły się wyłącznie do konfliktów międzynarodowych¹⁶. W Statucie Rzymskim powoływano się m.in. na Konwencje Haską z 1907 r. o prawach i zwyczajach wojennych wojny na lądzie. Można się było w takim przypadku odwołać do art. 8 (2) StMTK. Niemniej jednak, jak twierdzi R. Clark, zbrodnie przewidziane w StMTK, odnoszą się wyłącznie do środowiska międzynarodowego (in the international variety)¹⁷. Poprawka do tego przepisu została przedłożona przez Belgię w 2009 r. przy wsparciu ze strony 19 państw. Zmiana miała polegać na stosowaniu przepisów odnoszących się dotychczas wyłącznie do użycia siły w konfliktach międzynarodowych, także do zakazu użycia tej broni w konfliktach nie międzynarodowych. Zakaz użycia siły w konfliktach zbrojnych międzynarodowych

⁹ Jurysdykcja przedmiotowa MTK obejmuje zbrodnię ludobójstwa (art. 6), zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 7), zbrodnie wojenne (art. 8) i projektowaną zbrodnię agresji (projektowany art. 8bis).

¹⁰ K. L. Miller, *The Kampala Compromise and Cyberattacks: Can there be an International Crime of Cyber Aggression?*, *Southern California Interdisciplinary Law Journal* [Vol. 23:217], s. 227.

¹¹ Zob. D. Dróżdż, *Responsibility for the Crime of Aggression. Kampala - before and after*, Wydawnictwo SAN 2014, s. 11-123.

¹² Pojęcie interwencji humanitarnych zostało wykluczone z definicji zbrodni agresji.

¹³ K. L. Miller, *The Kampala Compromise...*, s. 1.

¹⁴ Np. Protokoły do Konwencji Genewskich z 1977 r. *Dz.U. z 1992 nr 41 poz. 175*; Brzmienie od 23 kwietnia 1992 Por. R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 707. R. Clark, *The Review Conference on the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, Uganda, 31 May-2.June 2010*, *Australian International Law Journal*, nr 2, 2009, s. 17. J. G. Stewart, *Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict*, 85 *International Review of the Red Cross* (2003) 313, L. Moir, *Grave Breaches and Internal Armed Conflicts*, 7 *Journal of International Criminal Justice* (2009) 4, 763. Art. 8 (2) (b).StMTK.

¹⁵ Uwagę na to zagadnienie zwrócili: R. Clark, *Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court, Considered at the first Review Conference on the Court, Kampala, 31 May-11 June 2010* *Goettingen Journal of International Law* 2 (2010) (GoJIL) 2 (2010) 2, s. 707. R. Clark, *The Review Conference on the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, Uganda, 31 May-2.June 2010*, *Australian International Law Journal*, nr 2, 2009, s. 17. J. G. Stewart, *Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict*, 85 *International Review of the Red Cross* (2003) 313, L. Moir, *Grave Breaches and Internal Armed Conflicts*, 7 *Journal of International Criminal Justice* (2009) 4, 763. Art. 8 (2) (b).StMTK.

¹⁶ R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 707-708. R. Clark, *The Review Conference...*, s. 17.

¹⁷ *Ibidem*.

zrównałby się z zakazem użycia siły w konfliktach nie międzynarodowych. Chodziło też o sformułowanie treści art. 8 (2) (b) StMTK w zbliżony sposób, do tego, w jakim sformułowany został art. 8 (2) (e) StMTK. Zasada, że broń nie jest dozwolona do użycia w konflikcie międzynarodowym, nie jest dozwolona także w wojnach cywilnych. Zmiana w StMTK i EDZ została przyjęta w Kampali¹⁸. Niemniej jednak, jak zwrócił uwagę R. Clark, w przypadku *expanding bullets* (płynów, materiałów lub urządzeń oraz stosowania kul, które rozszerzają się lub rozplaszczają w ciele ludzkim), w odróżnieniu od innych broni zakazanych w StMTK, nie jest powiedziane, że są absolutnie zakazane, nawet w konfliktach zbrojnych. Mogą znaleźć zastosowanie w różnych okolicznościach, także w kontekście konfliktu zbrojnego. Mają być wykorzystywane rzadko, jak zapewniali przedstawiciele sił zbrojnych podczas Konferencji w Kampali¹⁹.

Poprawki, które chciano wprowadzić w StMTK, znalazły także odzwierciedlenie w zmianach w EDZ, w preambule do rezolucji wprowadzającej poprawki i w *Understandings*²⁰.

Propozycje zmian nieprzyjętych podczas Konferencji w Kampali w 2010 r.

Belgia wносиła przed Zgromadzeniem Państw Stron MTK o włączenie do listy broni zakazanych kolejnych rodzajów broni (np. broni chemicznej²¹, min lądowych, broni biologicznej), by zakazać ich użycia w międzynarodowych i nie międzynarodowych konfliktach zbrojnych. Umożliwiłoby to także przeprowadzanie wspomnianych wyżej działań państw w ramach np. interwencji humanitarnych.

Większość postanowień odnoszących się do zakazu użycia broni chemicznych, o którym stanowi Protokół Genewski z 17.06.1925 r. (*Geneva Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare*, 17 June 1925, 94 L.N.T.S. 65) [Geneva Protocol], została przewidziana w art. 8 (2) (b) (xviii) StMTK. Zmiany dotyczące broni chemicznej zostały jednak usunięte w ostatnich dniach konferencji. Uważa się, że zagadnienia te powinny być uregulowane w późniejszym traktacie²².

Przedmiotem zainteresowania społeczności międzynarodowej w Kampali były także zagadnienia odnoszące się do zakazu użycia broni biologicznej²³. Ponadto kolejny zakaz użycia broni miałby odnosić się do przeciwpiechotnych min i kul, które rozszerzają się lub rozplaszczają w ciele ludzkim, podczas konfliktów zbrojnych niemających międzynarodowego charakteru; są one zakazane przez *the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-personnel Mines and on Their Destruction*, 18 September 1997, 2056 U.N.T.S. 211 [the "Ottawa Convention"]. Konwencja ta weszła w życie w 2009 r. W 2010 roku aż 156 państw było jej stronami. Nie wszystkie państwa są jednak przychylnie rozwiązaniom zaproponowanym w konwencji²⁴. Podobnie wygląda sytuacja, w przypadku broni chemicznej i biologicznej.

¹⁸ Report of the Bureau on the Review Conference, Doc. ICC-ASP/8/43/Add.1, dated 10 November 2009 and in Report of the Working Group on the Review Conference, Annex II to Vol. I, Official Records of the Eighth Session of the Assembly of States Parties. Doc. ICC-ASP/8/20 (2009). Statement by ICRC to Assembly of States Parties). R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 708. R. Clark, *The Review Conference on the Rome Statute...*, s. 18.

¹⁹ R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 708.

²⁰ *Ibidem.*, s. 709.

²¹ *Convention on the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on Their Destruction*, 3 September 1992, 1974 U.N.T.S. 45. Konwencja o Broni Chemicznej z 1993 r. Bojowe środki chemiczne, zgodnie z Rezolucją nr 687 ONZ, są uznawane za broń masowego rażenia. Protokół genewski z 1925 roku zakazał stosowania bojowych środków trujących, ale nie rozwijania ich produkcji i przechowywania. Dopiero Konwencja o Broni Chemicznej z 1993 r. ostatecznie zakazała badań, produkcji i przechowywania tych środków w każdej formie. R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 709.

²² R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 709.

²³ *Ibidem*, s. 709. Broń biologiczna. oraz trujące gazy są zakazane przez Protokół Genewski z 1925 r Biological weapons are prohibited under the 1925 Geneva Protocol, *supra* note 71, along with asphyxiating and poisonous gases. Kolejną konwencją jest *the Convention on the Prohibition of the Development, production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and Their Destruction*, 10. April 1972, 1015 U.N.T.S. 163.

²⁴ R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 709-710.

Propozycje zmian do rozpatrzenia przez Grupę Roboczą ds. zmian w Statucie MTK na kolejnych konferencjach rewizyjnych Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Proces powstrzymywania przed przestrzeganiem konwencji międzynarodowych związanych z różnymi rodzajami broni

Grupa Robocza ds. zmian w Statucie MTK otrzymała jeszcze dwie propozycje zmian, które nie zostały jednak przesłane do Kampali. Dotyczyły one terroryzmu i handlu narkotykami, a przedstawione zostały przez Holandię oraz Trinidad i Tobago, wspierane przez Belize. Nie rozpoznano tych propozycji; uznano, że to sądy krajowe w obecnym stanie prawnym mogą zająć się tymi sprawami.

Należałoby rozstrzygnąć, kiedy państwo może podjąć działania, by zapobiec działalności terrorystycznej²⁵, której także obawiają się małe państwa. Państwo może podjąć wszystkie działania, by powstrzymać terroryzm, jeżeli działa w ramach swojej jurysdykcji, bądź tam, gdzie nie sięga jurysdykcja któregośkolwiek z państw. Zagadnieniem budzącym wiele kontrowersji jest kwestia dotycząca zgodności z prawem środków przeciwko terrorystom usytuowanych w innym państwie. Istotne wsparcie dla państwa ze strony grup terrorystycznych, choć nie cechujących się wystarczającą intensywnością działań, by zakwalifikować je jako organy *de facto*, może zostać zakwalifikowane jako atak zbrojny asymetryczny albo akt agresji. Traktuje się obecnie terroryzm za asymetryczną siłę. Pojęcie to jest używane, by opisać sytuację strony słabszej w konflikcie, która sięga po mocniejsze strony silniejszego przeciwnika. Słabsza strona ocenia możliwości mocniejszej strony i stara się znaleźć obszar, metody walki, gdzie może się czuć równym przeciwnikowi, a nawet mocniejszym²⁶.

R. Clark nie widzi jednak przeszkód, by nie stworzyć konwencji w sprawie terroryzmu. Skoro jednak jest wiele traktatów zajmujących się sprawami terroryzmu²⁷, warto byłoby stworzyć na tej podstawie listę tymczasowych „definicji”, które mogłyby zostać przedstawione Zgromadzenia Ogólnemu MTK, tak by nie czekać na opracowanie ogólnej definicji terroryzmu w poświęconej mu konwencji²⁸.

Trzeba też znaleźć uzasadnienie dla wprowadzenia zbrodni dotychczas krajowej na „poziom międzynarodowy”. Spełnienie tak określonych wymogów byłoby bardzo trudne, uwzględniając poniższe stanowisko T. Iwanek: „Pomimo istnienia ścisłych związków pomiędzy zbrodniami sensu stricto i pozostałymi zbrodniami międzynarodowymi, co do zasady zbrodnie sensu largo nie są penalizowane na poziomie międzynarodowym, a ich popełnienie nie powoduje naruszenie prawa międzynarodowego publicznego bezpośrednio, albowiem źródłem obowiązku zakazującego danego czynu nie jest prawo międzynarodowe i podlegają one jurysdykcji sądów krajowych”²⁹. W świetle powyższego, zasadnymi stają się trudności z dołączeniem tej zbrodni do grona zbrodni międzynarodowych należących do jurysdykcji MTK. Należy bowiem wykazać związek popełnionej zbrodni z prawem międzynarodowym karnym, a nie jedynie z prawem krajowym danego państwa.

Daje się zauważyć proces powstrzymywania (*suppression*) przed przestrzeganiem konwencji międzynarodowych związanych z różnymi rodzajami broni³⁰, lecz ewolucja w kierunku zniechęcania

²⁵ Zob. A. Zimmermann, *Article 5*, [w:] O. Triffterer (red), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court - Observers'Notes, article by Article*, C.H.Beck – Hart-Nomos 2008, s. 131-132. R. Clark, *The Review Conference on the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, Uganda, 31 May-2.June 2010*, *Australian International Law Journal*, 2, 2009, s. 20. T. Iwanek, *Zbrodnie ludobójstwa...*, s. 56.

²⁶ R. E. Hunter, *Terrorism and War*, [w:] J. Lindley-French, Y. Boyer, *The Oxford Handbook of War*, Oxford University Press 2012, s. 204.

²⁷ R. Clark, *The Review Conference on the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, Uganda, 31 May-2.June 2010*, *Australian International Law Journal*, s. 20,

Na temat konwencji międzynarodowych, aktów prawa europejskiego i polskiego zob. D. Drózdź, *Zapobieganie finansowaniu terroryzmu w prawie międzynarodowym publicznym, europejskim i polskim*, [w:] *Finansowe i ekonomiczne uwarunkowania funkcjonowania podmiotów gospodarczych*, W. Szymański (red.), *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, tom XV, zeszyt 8, część III pod red. prof. W. Szymańskiego, Wydawnictwo SAN, s. 159-187

²⁸ R. Clark, *The Review Conference...*, s. 20.

²⁹ T. Iwanek, *Zbrodnie ludobójstwa I zbrodnie przeciwko ludzkości*, Lex a Wolters Kluwer 2015, s. 56.

³⁰ *Ibidem*, R. Clark, *The Review Conference on the Rome Statute...*, s. 20.

do broni nuklearnej przebiegła prawie niezauważona. Ważne jest by odstraszenie to było wiarygodne w świecie niestabilnym z nowymi formami konfliktów³¹.

Belgia znów składała nowe propozycje, które zostaną przedstawione na kolejnym spotkaniu państw stron. Nad wszelkimi zaproponowanymi zmianami pracować będzie Zgromadzenie Państw Stron na kolejnej sesji. Nie spotkała się z aprobatą podczas Konferencji w Kampali w 2010 r. propozycja Meksyku, co do włączenia broni nuklearnej do katalogu zakazanych broni. Razem z dwiema innymi propozycjami (dotyczącymi handlu narkotykami i terroryzmu, które nie zostały przyjęte na tej Konferencji) mogą zostać przedłożone kolejnemu Zgromadzeniu Państw-Stron³². Podobny los spotkał propozycję Holandii, co do włączenia zbrodni terroryzmu i propozycję Norwegii w sprawie mechanizmów pozwalających międzynarodowym lub regionalnym organizacjom posiadać znaczenie w sprawie wykonywania wyroków.

Gdy odbywała się Konferencja w Kampali, uważano, że MTK nie funkcjonuje wystarczająco długo i za wcześnie jest jeszcze na tak ambitne plany³³. Wychodzono z założenia, że należy raczej osądzać przestępstwa przed sądami krajowymi, a nie odsyłać je do międzynarodowych trybunałów karnych, zwłaszcza jeżeli chodzi o małe państwa, które same powinny zająć się przestępstwami popełnionymi na ich terytorium, jeśli waga, skala i ciężar tych przestępstw nie przemawiają za ich rozpatrzeniem przez MTK³⁴.

Trynidad i Tobago oraz Belize przedłożyły projekt przestępstwa handlu narkotykami na podstawie następujących aktów prawnych stanowiących o naruszeniach: „the 1961 *Single Convention on Narcotic Drugs*, the 1971 *Convention on Psychotropic Substances* i the 1988 *United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*”, pod warunkiem, że stwarzają zagrożenie dla pokoju, porządku i bezpieczeństwa państwa lub regionu ('but only when they pose a threat to the peace, order and security of a State or region'). Ten element musiałaby udowodnić Prokuratura MTK³⁵.

Priorytety współczesnego świata

Jednym z priorytetów dla współczesnego świata jest zmniejszenie niebezpieczeństwa wystąpienia sytuacji, grożących życiu i zdrowiu, czy bezpieczeństwu ludzkości. Należałoby rozważyć wspomniane propozycje Meksyku, Belize, Belgii, czy podniesione przez te państwa kwestie nie urosły do rangi problemów światowych, co należałoby jednak bezspornie udowodnić. Dostrzec należy, że kolejne zmiany w Statucie MTK są konieczne. Funkcjonowanie we współczesnym świecie nowych rodzajów broni, nieuwzględnionych w StMTK, wpływa bowiem na poziom bezpieczeństwa na świecie. Zwłaszcza, że poziom terroryzmu, przestępczości, handlu narkotykami, handlu niewolnikami wydaje się także rosnać. Nie należy zapominać o zakazie używania broni chemicznej i biologicznej, który także powinien być wprowadzony na poziomie międzynarodowym. Istniejące konwencje są podstawą ku temu, żeby wprowadzić ich postanowienia do art. 8 Statutu MTK. Należy w tym celu poczekać na decyzje podjęte przez kolejne Zgromadzenie Państw Stron.

³¹ Por. O. Debozy, *Nuclear Deterrence and War*, [w:] J. Lindley-French, Y. Boyer, *The Oxford Handbook of War*, Oxford University Press 2012, s. 167.

³² Co do całego akapitu por. R. Clark, *The Review Conference...*, s. 20.

³³ Tak samo myślano od początku o funkcjonowaniu MTK, że jeszcze nie jest gotowy, by osądzać zbrodnie objęte jego jurysdykcją przedmiotów. Okazało się, że obawy były bezpodstawne. N. Blokker, C. Kress, *A Consensus Agreement on the Crime of Aggression: Impressions from Kampala*, *Leiden Journal of International Law*, 23 (2010), s. 982.

³⁴ Co do całego akapitu: R. Clark, *The Review Conference...*, s. 20.

³⁵R. Clark, *Amendments to the Rome Statute...*, s. 710, R. Clark, *The Review Conference...*, s. 20.

Zakończenie

Dużo pracy jest do wykonania, aby zmniejszyć niebezpieczeństwo wystąpienia sytuacji, grożących życiu, zdrowiu i bezpieczeństwu ludzi. Konwencje Międzynarodowe nie są gwarancją, że przestępstwa nie zostaną popełnione, ale przynajmniej są sygnałem zainteresowania ze strony społeczności międzynarodowej, że zaistniały problem trzeba szybko rozwiązać, dołożyć wszelkich starań, by mu zapobiec. Niestety istnienie Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego także nie powstrzymało przed napływem znanych i nieznanymi do tej pory zagrożeń. Dopiero naciski ze strony władz państw, zwłaszcza najsilniejszych, mobilizacja ze strony organizacji międzynarodowych i wybitnych jednostek, takich jak Roger Clark, kandydat do pokojowej Nagrody Nobla w 2016 r., mogą doprowadzić do pozytywnych zmian w stale zmieniającym się świecie.

Bibliografia

Barriga Stefan, "The crime of Aggression:", [in:] M. Natarajan (ed.), International Crime and Justice, Cambridge University Press 2011.

Barriga Stefan and Grover Lourie, "A historical breakthrough on the crime of aggression", The American Journal of International Law, Vol. 105:477.

Barriga Stefan, Claus. Kreß, (ed.), The Travaux Préparatoires of the crime of aggression, Crime of aggression library, Cambridge University Press 2012.

Blokker Niels, Claus. Kress, "A Consensus Agreement on the Crime of Aggression: Impressions from Kampala", Leiden Journal of International Law, 23 (2010).

Clark Roger, 'Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court, Considered at the first Review Conference on the Court, Kampala, 31 May-11 June 2010', GoJIL 2 (2010)/2.

Clark Roger, "Chapter 30, The Crime of Aggression", [w:] Carsten Stahn, Göran Sluiter (eds), The Emerging Practice of the International Criminal Court, Martinus Nijhoff, 2013,

Clark Roger, "The Review Conference on the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, Uganda, 31 May-2.June 2010", Australian International Law Journal 2, 2009,

Debouzy Olivier, "Nuclear Deterrence and War", [w:] Julian. Lindley-French, Yves. Boyer, The Oxford Handbook of War, Oxford University Press 2012

Drózdź Dominika, Responsibility for the Crime of Aggression. Kampala - before and after, SAN 2014.

Drózdź Dominika, „Zapobieganie finansowaniu terroryzmu w prawie międzynarodowym publicznym, europejskim i polskim”, [w:] Finansowe i ekonomiczne uwarunkowania funkcjonowania podmiotów gospodarczych, W. Szymański (red.), Przedsiębiorczość i Zarządzanie", tom XV, zeszyt 8, część III pod red. prof. W. Szymańskiego, Wydawnictwo SAN 2014,

Flynn Kerry, "Syria Assad Regime May Have Sarin Gas, Other Chemical Weapons: WSJ Report" , International Business Times, 29 06.2015.

Hunter Robert E., "Terrorism and War", [w:] Julian Lindley-French, Yves Boyer, The Oxford Handbook of War, Oxford University Press 2012.

Iwanek Tomasz, Zbrodnie ludobójstwa i zbrodnie przeciwko ludzkości, Lex a Wolters Kluwer 2015.

Miller Kevin L., "The Kampala Compromise and Cyberattacks: Can there be an International Crime of Cyber Aggression?", Southern California Interdisciplinary Law Journal [Vol. 23:217].

Pelley Scott, A Crime Against Humanity, Scott Pelley reports on the 2013 sarin gas attack in Syria that U.S. intelligence estimates killed more than 1,400 civilians, Scott Pelley is the correspondent, Nicole Young and Katie Kerbstat, producers. Znaleziono w: <http://www.cbsnews.com/news/syria-sarin-gas-attack-in-2013-60-minutes/> dnia 15.07.2015

Wenaweser Christian, "Reaching the Kampala Compromise on Aggression: The Chair's Perspective", Leiden Journal of International Law, 23 (2010).

Zimmermann Andreas, Article 5, [w] Otto Triffterer (red), Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court - Observers'Notes, article by Article, C.H.Beck – Hart-Nomos 2008.

MATEUSZ KUBIAK

Członkostwo Gruzji w NATO - stracona szansa?

(Georgian Membership in NATO - missed opportunity?)*

Abstrakt: Proces włączania Gruzji w struktury natowskie rozpoczął się jeszcze w I połowie lat 90. Choć formalnie do dzisiaj Tbilisi otrzymuje od Sojuszu nowe instrumenty współpracy, to od 2008 roku możemy mówić o faktycznym zastoju w procesie gruzińskiej integracji z NATO, który spowodowany jest przede wszystkim niedostatkami woli politycznej po stronie Zachodu. Brak przełomu w tej kwestii podczas nadchodzącego szczytu Sojuszu w Warszawie może stanowić poważne osłabienie pro-zachodniego kursu w polityce zagranicznej prowadzonej przez Tbilisi. Zagrożenie zdaje się być realne w kontekście obecnej sytuacji międzynarodowej, rozbicia panującego na gruzińskiej scenie politycznej oraz coraz silniejszego oddziaływania rosyjskiej propagandy na społeczeństwo Gruzji.

Abstract: Process of inclusion of Georgia in NATO structures has begun in the first half of the nineties. Despite the fact that until now Tbilisi is still receiving new forms of cooperation, since 2008 we can observe stagnation in Georgian integration with the Alliance due to lack of political will among the Western partners. If there will be no breakthrough in that case during the Warsaw NATO Summit, it can seriously weaken Tbilisi's pro-Western course. The threat seems to be real in the context of current international situation, chaos within Georgian political scene and increasing influence of Russian propaganda on Georgian society.

Słowa kluczowe: Gruzja, NATO, rozszerzenie, Plan Działań na Rzecz Członkostwa

* Artykuł został oddany do druku w połowie stycznia 2016 roku.

2 grudnia 2015 roku ministrowie spraw zagranicznych państw NATO jednogłośnie zdecydowali o zaproszeniu Czarnogóry do członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim. Tego samego dnia wydali też oświadczenie, w którym zadeklarowali aktualność natowskiej polityki „otwartych drzwi” (ang. *Open Door Policy*)¹. W opublikowanym komunikacie sporo miejsca poświęcono gruzińskim aspiracjom do członkostwa w Sojuszu. Ministrowie po raz kolejny podkreślili, że w mocy pozostają ustalenia szczytu bukaresztańskiego z 2008 r., wedle których Gruzja stanie się w przyszłości członkiem NATO. Obecnie wydaje się jednak, że polityczne szanse są na to niewielkie, zaś samo oświadczenie państw Sojuszu jedynie utrwała panujące *status quo*, którym coraz bardziej rozczarowane jest Tbilisi.

Początki współpracy

Za punkt wyjścia w historii gruzińskiej integracji z NATO należy przyjąć pierwszą połowę lat 90. ubiegłego wieku, kiedy to niepodległa Gruzja najpierw stała się członkiem Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (1992 r.), a następnie została objęta programem Partnerstwo dla Pokoju (1994 r.). W ciągu kolejnych 10 lat Gruzja stopniowo zacieśniała współpracę z Sojuszem, choć jednocześnie należała też do Wspólnoty Niepodległych Państw. Rządy Eduarda Szewardnadzego (1992-2003) odznaczały się zręcznym balansowaniem między rosyjskimi a zachodnimi wpływami, co prowadziło do sytuacji, w której w latach 2001-2002 na gruzińskiej ziemi w tym samym czasie stacjonowały rosyjskie wojska oraz odbywały się natowskie ćwiczenia². Mimo całej niejednoznaczności polityki, którą w tym okresie prowadził rząd w Tbilisi, to właśnie wówczas - w 2002 roku - Gruzja po raz pierwszy oficjalnie zadeklarowała, że pragnie zostać członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Przełomem, który przyczynił się do obrania przez gruzińskich decydentów otwarcie prozachodniego kursu w polityce zagranicznej stała się Rewolucja Róż i dojście do władzy Micheila Saakaszwiliego. Realizm Szewardnadzego, opierający się na równoważeniu wpływów Moskwy poprzez współpracę z Zachodem, został zastąpiony idealizmem nowej ekipy, która za swój główny cel na arenie międzynarodowej obrala integrację euroatlantycką³. Fakt ten, w uwarunkowaniach wzmożonego zainteresowania Stanów Zjednoczonych regionem Kaukazu, szybko przełożył się na faktyczną intensyfikację dialogu z Brukselą. Już w 2004 roku powołany został urząd Specjalnego Wysłannika Sekretarza Generalnego ds. Kaukazu i Azji Centralnej⁴, przyjęto *Indywidualny Plan Działania na Rzecz Partnerstwa* (ang. *Individual Partnership Action Plan, IPAP*)⁵, zaś 2 lata później *podniesiono rangę negocjacji do poziomu Zintensyfikowanego Dialogu*⁶.

Od Bukaresztu do Cchinwali

Wydarzeniem kluczowym dla relacji gruzińsko-natowskich stał się szczyt Sojuszu, który odbył się w kwietniu 2008 r. w Bukareszcie. Jednym z najważniejszych, ale i najbardziej kontrowersyjnych tematów, które ujęto w agendzie spotkania była kwestia poszerzenia Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego o nowych członków, w tym także

¹ Porównaj z pełnym tekstem oświadczenia: *Statement by NATO Foreign Ministers on Open Door Policy*, 2 grudnia 2015 r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_125591.htm dnia 8.12.2015.

² W czerwcu 2001 r. w Poti oraz w lipcu 2002 r. w Tbilisi zorganizowano międzynarodowe ćwiczenia wojskowe NATO *Cooperative Partner - 2001* oraz *Cooperative Best Effort - 2002*. W tym samym okresie Rosja posiadała na terytorium Gruzji bazy wojskowe w Waziani (jedynie do lipca 2001 r.), Gudaucie, Batumi i Achałkałaki.

³ K. Oskanian, *Balancing a Tightrope: Constraints, Possibilities and Ideology in Georgian Foreign Policy, 1991-2014*, sierpień 2014, s. 9-11, znalezione w: <http://www.uaces.org/documents/papers/1401/oskanian.pdf> dnia 9.12.2015.

⁴ *The NATO Secretary General's Special Representative for the Caucasus and Central Asia*, 27 marca 2014, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50101.htm dnia 16 grudnia 2015.

⁵ *Individual Partnership Action Plans*, 6 maja 2014, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm dnia 16.12.2015.

⁶ *NATO offers Intensified Dialogue to Georgia*, 3 października 2006 r., znalezione w: <http://www.nato.int/docu/update/2006/09-september/e0921c.htm> dnia 16.12.2015.

o tych z obszaru byłego ZSRR. Głównym orędownikiem polityki „otwartych drzwi” stała się administracja George’a Busha wspierana przez „nowe” państwa członkowskie Sojuszu, które także optowały za przyznaniem Gruzji Planu Działań na Rzecz Członkostwa (ang. *Membership Action Plan*, MAP). Choć jeszcze przed samym szczytem swój sprzeciw wobec takiego rozwiązania wyraziły Francja i Niemcy, które nie chciały nadmiernie zaognić relacji z Federacją Rosyjską, to do ostatniej chwili nie było pewne, jakie decyzje zapadną w Bukareszcie⁷. Ostatecznie, w deklaracji wieńczącej szczyt Sojuszu, zawarto ogólne stwierdzenie, iż Gruzja „stanie się członkiem NATO w przyszłości”, a więc tym samym odłożono decyzję o przyznaniu jej MAP-u na późniejszy termin⁸. Takie rozwiązanie stanowiło próbę pogodzenia interesów państw natowskich, zdecydowanie jednak nie dawało Gruzinom jakichkolwiek nowych gwarancji bezpieczeństwa.

Niemal równo 4 miesiące później, w sierpniu 2008 roku, między Rosją a Gruzją wybuchła wojna będąca - w oczach części ekspertów - pośrednim następstwem braku decyzji o przyznaniu Gruzinom MAP-u⁹. Kilkudniowy konflikt zdołał zdeorganizować gruzińską armię oraz sprawił, że zdecydowanie spadła wiarygodność Gruzinów w oczach zachodnich partnerów¹⁰. Państwa natowskie, które już wcześniej wyrażały sprzeciw wobec przyznania Gruzji MAP-u jedynie utwierdziły się w swoich przekonaniach. Argumentowano, że nierozsądnym byłoby rozszerzanie Sojuszu o kraj z „bagażem” wrogich stosunków z Moskwą i nierozwiązanych konfliktów terytorialnych w Abchazji i Osetii Południowej¹¹. Konflikt, który wybuchł w sierpniu 2008 roku doprowadził więc do, zgodnego z rosyjskimi zamierzeniami, oddalenia perspektywy członkostwa Gruzji w NATO.

Różne spojrzenia

Niejako w opozycji do zachodniego sceptycyzmu, gruzińscy decydenci po przegranej wojnie z Rosją postanowili zintensyfikować swoje starania na rzecz członkostwa w NATO. Fakt ten znalazł swoje odzwierciedlenie zarówno na poziomie konceptualnym (*Koncepcja Bezpieczeństwa Narodowego Gruzji* z grudnia 2011 r.¹²), jak i konkretnych działań podejmowanych przez Gruzinów. Rząd zdecydował o bezwzględnej modernizacji gruzińskiej armii¹³ oraz o zwiększeniu uczestnictwa w operacjach zagranicznych Sojuszu. O skali zaangażowania Gruzji może świadczyć fakt, iż w 2013 r. gruziński kontyngent w ramach natowskiej misji ISAF w Afganistanie liczył niemal 1600 żołnierzy - więcej niż razem wzięte oddziały francuskie i kanadyjskie¹⁴. Zobowiązania te miały być dowodem

⁷ D. Lazarević, “NATO Enlargement to Ukraine and Georgia: Old Wine in New Bottles?”, *PfP Consortium Quarterly Journal*, zima 2009, s. 46, pobrane z: http://connections-qj.org/system/files/09.1.02_Lazarevic.pdf?download=1 dnia 5.01.2016.

⁸ Porównaj z pełnym tekstem deklaracji: *Bucharest Summit Declaration*, 3 kwietnia 2008r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm?selectedLocale=en dnia 7.01.2016.

⁹ W swoim komentarzu dla *Financial Times* z sierpnia 2009 r. amerykański dyplomata Ronald Asmus stwierdził, iż nieprzyznanie MAP-u Gruzji podczas szczytu w Bukareszcie przysłużyło się eskalacji sytuacji na Kaukazie. Podobną tezę ekspert postawił także w swojej książce poświęconej wojnie sierpniowej. Por. R. Asmus, *The west must not abandon Georgia again*, 6 sierpnia 2009r., znalezione w: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/01a13f48-82a5-11de-ab4a-00144feabdc0.html#axzz3xQxuXfMp> dnia 15.01.2016; R. Asmus, *Mała wojna, która wstrząsnęła światem: Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, Warszawa 2010.

¹⁰ M. Madej, “NATO after the Georgian Conflict: A New Course or Business as Usual?”, *PISM Strategic Files* 2009, nr 9, s. 2, znalezione w: https://www.pism.pl/files/?id_plik=3047 dnia 31.12.2015.

¹¹ *Ibidem*, s.2.

¹² Integracja euroatlantycka ujęta jest w treści *Koncepcji...* jako jeden z głównych priorytetów w polityce bezpieczeństwa Republiki Gruzji. Autorzy dokumentu podkreślają suwerenność gruzińskiego wyboru oraz znaczenie, jakie osadzenie państwa w strukturach natowskich niesie dla bezpieczeństwa Gruzji. Porównaj z pełnym tekstem dokumentu: *National Security Concept of Georgia*, znalezione w: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/GEO_National_Security_Concept_Georgia_2012.pdf dnia 7.01.2016.

¹³ *Testimony of Ambassador Alexander Vershbow Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs*, 4 sierpnia 2009r., znalezione w: <http://georgia.usembassy.gov/official-statements-20010/testimony-of-ambassador-alexander-vershbow-assistant-secretary-of-defense-for-international-security-affairs-august-4-2009.html> dnia 7.01.2016.

¹⁴ M. Cecire, *Georgia Looking Better for Nato*, 24 maja 2013r., znalezione w: <http://nationalinterest.org/commentary/georgia-looking-better-nato-8510> dnia 7.01.2016.

na determinację, z jaką Gruzini podchodzą do kwestii przyszłego członkostwa w strukturach północnoatlantyckich.

Działania podejmowane przez rząd w Tbilisi po wydarzeniach sierpniowych nie zdołały przełamać niechęci części państw natowskich do dalszego rozszerzenia Sojuszu na Wschód. Należy przy tym zaznaczyć, że formalnie NATO bardzo szybko wykonało szereg gestów w kierunku gruzińskich partnerów. Jeszcze w sierpniu 2008 r. zdecydowano o podwyższeniu poziomu wzajemnych relacji i stworzeniu Komisji Gruzja-NATO; w grudniu tego samego roku powołano do życia nowy instrument współpracy, jakim jest Roczny Program Narodowy (ang. *Annual National Programme*, ANP), zaś w październiku 2010 r. w gruzińskiej stolicy funkcjonować zaczęło Biuro Łącznikowe NATO¹⁵. Dynamika, jaka, zdawałoby się, zapanowała w relacjach gruzińsko-natowskich nie znalazła jednak przełożenia na żadne konkretne deklaracje ze strony Sojuszu w sprawie członkostwa Gruzji w NATO lub choćby przyznania jej MAP-u. Podziały między państwami członkowskimi oraz niechęć do dalszej eskalacji w kontaktach z Rosją sprawiły, że jakkolwiek przełom w tej kwestii stał się niemożliwy do osiągnięcia. Co więcej, w styczniu 2009 r. w USA doszło do zaprzysiężenia na prezydenta Baracka Obamy, który za cel postawił sobie tzw. „reset” w stosunkach z Moskwą. Szybko okazało się, że w odróżnieniu od George’a Busha, nowy prezydent nie będzie tak silnym orędownikiem gruzińskiego członkostwa w szeregach Sojuszu¹⁶. Gruzja znalazła się więc w swoistym zawieszaniu, które nakładała na proces integracyjny deklaracja bukaresztańska z 2008 r. i nic nie wskazywało na to, by miało się to szybko zmienić¹⁷.

Rosnące rozczarowanie

Entuzjazm, z jakim podchodzono w Gruzji do kwestii integracji euroatlantyckiej, zaczął zanikać wraz z przejściem władzy przez koalicję Gruzjińskie Marzenie. Nowo wybrani decydenci jednoznacznie opowiedzieli się za kontynuacją prozachodniego kursu w polityce zagranicznej, jednak zdawali się także dostrzegać zastój, jaki zapanował w gruzińsko-natowskich relacjach. Brak perspektyw na szybki przełom w kwestii przyznania Gruzji MAP-u sprawił, że zauważalna w Tbilisi stała się stopniowa zmiana retoryki używanej w dyskusji z zachodnimi partnerami. W wypowiedziach najważniejszych gruzińskich polityków miejsce uprzedniej determinacji zajęło zniecierpliwienie i rozczarowanie panującą sytuacją. W styczniu 2014 r. przewodniczący gruzińskiego parlamentu Dawit Usupaszwili ocenił, że Gruzja wytrwale wypełnia swoje zobowiązania względem NATO, zaś nieprzyznanie jej MAP-u podczas szczytu Sojuszu w Newport może stanowić poważne zagrożenie dla prozachodniego kursu państwa¹⁸. Niemal 3 miesiące później Barack Obama zasugerował, że w obrębie Sojuszu nie prowadzi się dyskusji nad przyznaniem Gruzji Planu Działań na Rzecz Członkostwa. Fakt ten nie stanowił dla gruzińskich elit politycznych większego zaskoczenia. Prezydent Gruzji Giorgi Margwelaszwili z nieukrywanym żalem przyznał, że oświadczenie amerykańskiego prezydenta odzwierciedlało panującą realia¹⁹.

Poczucie osamotnienia ze strony zachodnich partnerów zdaje się narastać także w obrębie gruzińskiej opinii publicznej. Jak dowodzą badania przeprowadzane przez amerykański ośrodek National Democratic Institute, w ostatnich latach charakterystycznym staje się w Gruzji spadek poparcia społecznego dla integracji euroatlantyckiej. Według danych z listopada 2015 r.,

¹⁵ *Relations with Georgia*, 8 grudnia 2015r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm dnia 7.01.2016.

¹⁶ Z. Kriz, Z. Shevchuk, „Georgia on the way to NATO after the Russian-Georgian armed conflict in 2008”, *Úvodní strana* 2009, nr. 1, s. 107, pobrane z: <http://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-1-2009/clanky/georgia-on-the-way-to-nato-after-the-russian-georgian-armed-conflict-in-2008.html#.Vpl2diuWmpR> dnia 8.01.2016.

¹⁷ Ustalenia z Bukaresztu zostały jak do tej pory dodatkowo potwierdzone na każdym z kolejnych szczytów NATO - odpowiednio w 2009, 2010, 2012 i 2014r.

¹⁸ M. Bryza, *Georgia and NATO: Focus on Reforms not Ultimatums*, 24 stycznia 2014 r., znalezione w: <http://www.icds.ee/ru/blog/article/georgia-and-nato-focus-on-reforms-not-ultimatums/> dnia 10.01.2016.

¹⁹ E. Kogan, *NATO-Georgia Relations: 28 Minus 1*, 17 lipca 2014 r., znalezione w: <http://www.georgianjournal.ge/politics/27801-nato-georgia-relations-28-minus-1.html> dnia 10.01.2016.

odsetek przeciwników gruzińskiego członkostwa w NATO był najwyższy po 2008 r. i wynosił 21%. Co więcej, aż 25% respondentów przyznało, że korzystnym dla Gruzji rozwiązaniem byłoby porzucenie prozachodniego kursu w polityce zagranicznej (integracji z UE i NATO) celem poprawy relacji z Federacją Rosyjską²⁰.

Ukazane tendencje z pewnością stanowią wypadkową wielu powiązanych ze sobą czynników. Gruzja zmagana się obecnie z licznymi problemami (m.in. wysokim bezrobociem, słabą pozycją własnej waluty oraz kwestią integralności terytorialnej), które dla jej mieszkańców są dalece ważniejsze, niż członkostwo w NATO²¹. Jednocześnie, powodem, dla którego gruzińska opinia publiczna zdaje się odwracać od idei euroatlantyckich jest brak wiary w realną możliwość wstąpienia do Sojuszu w perspektywie najbliższych lat. Nie ulega wątpliwości, że Gruzini dostrzegają panujący na Zachodzie brak woli politycznej dla przyjęcia Gruzji w skład NATO. Tego typu percepcję dodatkowo umacnia fakt, iż w ostatnim czasie coraz silniej na gruzińskie społeczeństwo oddziałuje rosyjska propaganda²².

Czekając na sygnał z Zachodu

W listopadzie 2015 r. Minister Obrony Narodowej Gruzji Tina Chidaszeli opublikowała na łamach amerykańskiego *Wall Street Journal* tekst, w którym zaapelowała do państw Zachodu o podjęcie konkretnej decyzji w sprawie przyszłości relacji gruzińsko-natowskich²³. W podobnym tonie wypowiedział się także w grudniu tego samego roku ówczesny szef MSZ Gruzji Giorgi Kwirikaszwili, który stwierdził, że jego kraj „ma wszystko co potrzeba aby stać się członkiem Sojuszu i teraz polityczna decyzja należy wyłącznie do samego NATO”²⁴.

Nie ulega wątpliwości, że Gruzini oczekują w 2016 roku od zachodnich partnerów wyraźnej deklaracji w sprawie przyznania im MAP-u, co potencjalnie mogłoby nastąpić podczas lipcowego szczytu Sojuszu, który odbędzie się w Warszawie.

Obecnie rzeczywiście wydaje się, że Gruzja nie jest w stanie zrobić niczego więcej, by w jakikolwiek sposób przybliżyć perspektywę ewentualnego członkostwa w NATO. Jakiegokolwiek decyzje zależą dziś przede wszystkim od tego, czy zaistnieje wystarczająca wola polityczna wśród państw Sojuszu. Według danych z grudnia 2015 r. gruziński kontyngent w ramach misji *Resolute Support* w Afganistanie liczebnością ustępuje jedynie amerykańskiemu i wynosi 870 żołnierzy²⁵. Co więcej, Gruzja przeznaczona na potrzeby swojej armii 2,3% PKB, co sprawia, że - w przeciwieństwie do większości państw członkowskich NATO - wypełnia ona założenia przyjęte przez Sojusz w 2014 r. podczas szczytu w Newport. Należy odnotować, że gruzińskie siły zbrojne podlegają stopniowej modernizacji i już dziś 10 tysięcy spośród 37 tysięcy żołnierzy spełnia najwyższe, natowskie standardy²⁶.

²⁰ *Results of November 2015 Public Opinion Poll in Georgia*, 12 grudnia 2015r., znalezione w: https://www.ndi.org/files/NDI_Winter%20poll_2015_Public%20presentation_ENG_version%20FINAL_0.pdf dnia 10.01.2016.

²¹ Według danych z listopada 2015 r. jedynie 5% respondentów uznało członkostwo w NATO za najważniejsze wyzwanie, które stoi przed gruzińskim rządem. Dla porównania, w tej samej ankiecie aż 57% wskazało na priorytetowe znaczenie bezrobocia, a 29% na panującą biedę. *Ibidem*.

²² Zob. szerzej: S. Kapanadze, „Russia’s Soft Power in Georgia - A Carnivorous Plant in Action”, w: *The Different Faces of “Soft Power”: The Baltic States and Eastern Neighborhood between Russia and EU*, T. Rostoks, A. Spruds (red.), Riga 2015, s. 174-179, znalezione w: http://liia.lv/site/docs/LIIA_soft_power_book_web_layout.pdf dnia 13.01.2016.

²³ T. Chidaszeli, *Georgia is Waiting for a Signal from the West*, 3 listopada 2015 r., znalezione w: <http://www.wsj.com/articles/georgia-is-waiting-for-a-signal-from-the-west-1446583256> dnia 15.01.2016.

²⁴ *Gruzja: szef MSZ rozmawia w Brukseli o wejściu do NATO*, 3 grudnia 2015, znalezione w: <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/21711> dnia 15.01.2016.

²⁵ *Troop numbers and contributions*, grudzień 2015, znalezione w: <http://www.rs.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php> 15.01.2016.

²⁶ W. Lorenz, M. Nicolini, *NATO Enlargement: Will Warsaw Deliver*, 12 października 2015, znalezione w: <http://www.ceid.hu/nato-enlargement-will-warsaw-deliver/> dnia 16.01.2016.

Szczyt ostatniej szansy?

W przywołanej już wypowiedzi z grudnia 2015 r., dzisiejszy premier Gruzji Giorgi Kwirikaszwili stwierdził, że „niezależnie od decyzji, jakie zapadną podczas szczytu NATO w Warszawie” jego kraj będzie dalej podążał ścieżką integracji euroatlantyckiej²⁷. Wydaje się jednak, że uwarunkowania, w jakich kształtuje się dziś gruzińska polityka zagraniczna, pozwalają dopuszczać także scenariusz, w którym Gruzja zacznie oddalać się od Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jeżeli szczyt w Warszawie nie przyniesie dla niej konkretnych rozwiązań, to jest możliwe, iż pośrednio przyczyni się to do rezygnacji gruzińskich decydentów z celu, jakim jest członkostwo w NATO.

Głównym zagrożeniem dla prozachodniego kursu Gruzji jest fakt, iż nikt nie jest w stanie dziś przewidzieć, kto będzie rządził Gruzją za rok. Na jesień 2016 roku zaplanowane są wybory parlamentarne, lecz na chwilę obecną nie istnieje żadna siła polityczna, która byłaby w stanie odnieść zdecydowane zwycięstwo. Dwie największe partie (opozycyjny Zjednoczony Ruch Narodowy oraz będące u władzy Gruzjińskie Marzenie) są zdyskredytowane w oczach większości wyborców, a ich poparcie oscyluje w granicach 15%²⁸. Jednocześnie coraz silniejsze stają się siły prorosyjskie, które - jeżeli zjednoczą się wokół charyzmatycznego lidera - mogą osiągnąć znaczący wynik i zyskać realny wpływ na gruzińską politykę - również tę zagraniczną.

Jeżeli Zachód po raz kolejny nie zdecyduje się na zajęcie jednoznacznego stanowiska w sprawie gruzińskiego członkostwa w NATO, to odbije się to na jego wiarygodności w oczach Gruzynów - tak decydentów, jak i opinii publicznej. Nie ulega wątpliwości, że sytuacja ta zostanie wykorzystana przez rosyjską machinę propagandową, która z najprawdopodobniej ogłosi, iż Sojusz zapomniał o swoim kaukaskim sojuszniku. Świadomość tego zagrożenia jest w obrębie gruzińskich elit wysoka. Politycy starają się możliwie tonować oczekiwania Gruzynów przed szczytem NATO²⁹, lecz mimo ich wysiłków ciężko wyobrazić sobie sytuację, w której ustalenia, jakie zapadną w lipcu w Warszawie, przejdą w Gruzji bez echa.

* * *

Obecnie wydaje się, że szanse na to, iż Sojusz podejmie w Warszawie jednoznaczne decyzje w sprawie gruzińskiej akcesji są niewielkie. Zachód jest dziś podzielony w sprawie tego, jak podchodzić do kwestii współpracy z Rosją. Część państw, na czele z Republiką Federalną Niemiec, sprzeciwia się propozycjom utworzenia baz wojskowych NATO na wschodniej flance Sojuszu, ze względu na niechęć do pogorszenia stosunków z Moskwą. W świetle powyższego, ciężko wyobrazić sobie sytuację, w której państwa natowskie porozumieją się dodatkowo w sprawie Gruzji. Wydaje się, że Zachód zмага się dziś ze zbyt wieloma kryzysami i nie zaryzykuje powstania kolejnego punktu zapalnego w stosunkach z Rosją. Jeżeli tak by się stało, to być może już niedaleka przyszłość zweryfikuje na ile realna jest groźba redefinicji gruzińskiej polityki zagranicznej. Pytanie, czy szansa na członkostwo Gruzji w Sojuszu Północnoatlantyckim została zmarnowana, pozostaje otwarte przynajmniej do czasu jesiennych wyborów parlamentarnych.

²⁷ *Georgian FM Visits Brussels, Speaks of NATO Integration*, 1 grudnia 2015, znalezione w: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=28821> dnia 16.01.2016.

²⁸ *Results of November 2015...*, *op. cit.*

²⁹ *Georgian Deputy FM: MAP not Expected at NATO Warsaw Summit*, 9 października 2015, znalezione w: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=28641> dnia 17.01.2016.

Bibliografia

Asmus Ronald, *Mała wojna, która wstrząsnęła światem*, Warszawa 2010.

Asmus Ronald, *The west must not abandon Georgia again*, 6 sierpnia 2009 r., znalezione w: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/01a13f48-82a5-11de-ab4a-00144feabdc0.html#axzz3xQxuXfMp> dnia 15.01.2016.

Bucharest Summit Declaration, 3 kwietnia 2008 r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm?selectedLocale=en dnia 7.01.2016.

Bryza Matthew, *Georgia and NATO: Focus on Reforms not Ultimatums*, 24 stycznia 2014 r., znalezione w: <http://www.icds.ee/ru/blog/article/georgia-and-nato-focus-on-reforms-not-ultimatums/> dnia 10.01.2016.

Cecire Michael, *Georgia Looking Better for Nato*, 24 maja 2013 r., znalezione w: <http://nationalinterest.org/commentary/georgia-looking-better-nato-8510> dnia 7.01.2016.

Chidaszeli Tina, *Georgia is Waiting for a Signal from the West*, 3 listopada 2015, znalezione w: <http://www.wsj.com/articles/georgia-is-waiting-for-a-signal-from-the-west-1446583256> dnia 15.01.2016.

Georgian Deputy FM: *MAP not Expected at NATO Warsaw Summit*, 9 października 2015 r., znalezione w: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=28641> dnia 17.01.2016.

Georgian FM Visits Brussels, *Speaks of NATO Integration*, 1 grudnia 2015r., znalezione w: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=28821> dnia 16.01.2016.

Gruzja: szef MSZ rozmawia w Brukseli o wejściu do NATO, 3 grudnia 2015 r., znalezione w: <http://www.studium.uw.edu.pl/?post/21711> dnia 15.01.2016.

Individual Partnership Action Plans, 6 maja 2014 r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm dnia 16.12.2015.

Kapanadze Sergi, *“Russia’s Soft Power in Georgia - A Carnivorous Plant in Action”*, w: *The Different Faces of “Soft Power”: The Baltic States and Eastern Neighborhood between Russia and EU*, T. Rostoks, A. Spruds (red.), Riga 2015, s. 174-179, pobrane z: http://liia.lv/site/docs/LIIA_soft_power_book_web_layout.pdf dnia 13.01.2016.

Kogan Eugen, *NATO-Georgia Relations: 28 Minus 1*, 17 lipca 2014 r., znalezione w: <http://www.georgianjournal.ge/politics/27801-nato-georgia-relations-28-minus-1.html> dnia 10.01.2016.

Kriz Zdenek, Shevchuk Zinaida, *“Georgia on the way to NATO after the Russian-Georgian armed conflict in 2008”*, *Úvodní strana* 2009, nr. 1, s. 107, pobrane z: <http://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-1-2009/clanky/georgia-on-the-way-to-nato-after-the-russian-georgian-armed-conflict-in-2008.html#.Vpl2diuWmpR> dnia 8.01.2016.

Lazarević Dusica, *“NATO Enlargement to Ukraine and Georgia: Old Wine in New Bottles?”*, *PfP Consortium Quarterly Journal*, zima 2009, s. 29-65, pobrane z: http://connections-qj.org/system/files/09.1.02_Lazarevic.pdf?download=1 dnia 5.01.2016.

Lorenz Wojciech, Nicolini Mario, *NATO Enlargement: Will Warsaw Deliver*, 12 października 2015 r., znalezione w: <http://www.ceid.hu/nato-enlargement-will-warsaw-deliver/> dnia 16.01.2016.

Madaj Marek, "NATO after the Georgian Conflict: A New Course or Business as Usual?", PISM Strategic Files 2009, nr 9, s. 2, znalezione w: https://www.pism.pl/files/?id_plik=3047 dnia 31.12.2015.

National Security Concept of Georgia, znalezione w: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/GEO_National_Security_Concept_Georgia_2012.pdf dnia 7.01.2016.

NATO offers Intensified Dialogue to Georgia, 3 października 2006 r., znalezione w: <http://www.nato.int/docu/update/2006/09-september/e0921c.htm> dnia 16.12.2015..

Oskanian Kevork, Balancing a Tightrope: Constraints, Possibilities and Ideology in Georgian Foreign Policy, 1991-2014, sierpień 2014, s. 9-11, znalezione w: <http://www.uaces.org/documents/papers/1401/oskanian.pdf> dnia 9 grudnia 2015.

Relations with Georgia, 8 grudnia 2015 r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm dnia 7.01.2016.

Results of November 2015 Public Opinion Poll in Georgia, 12 grudnia 2015 r., pobrane z: https://www.ndi.org/files/NDI_Winter%20poll_2015_Public%20presentation_ENG_version%20FINAL_0.pdf dnia 10.01.2016.

Statement by NATO Foreign Ministers on Open Door Policy, 2 grudnia 2015 r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_125591.htm dnia 8.12.2015.

Testimony of Ambassador Alexander Vershbow Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs, 4 sierpnia 2009r., znalezione w: <http://georgia.usembassy.gov/official-statements-20010/testimony-of-ambassador-alexander-vershbow-assistant-secretary-of-defense-for-international-security-affairs-august-4-2009.html> dnia 7.01.2016.

The NATO Secretary General's Special Representative for the Caucasus and Central Asia, 27 marca 2014 r., znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50101.htm dnia 16.12.2015.

Troop numbers and contributions, grudzień 2015 r., znalezione w: <http://www.rs.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php> 15.01.2016.

ALEKSANDER SIEMASZKO

Transatlantyckie dziedzictwo Obamy: Stany Zjednoczone wobec szczytu NATO w Warszawie (2016)

(Obama's Transatlantic Heritage: The United States and the Warsaw NATO Summit 2016)

Abstrakt: Nadchodzący szczyt NATO w Warszawie będzie ostatnim, na którym Stany Zjednoczone będą reprezentowane przez Baracka Obamę. Priorytety USA stanowią odzwierciedlenie głównych kierunków polityki zagranicznej Białego Domu w ciągu ostatnich ośmiu lat i obejmują przede wszystkim podtrzymanie jedności Paktu, poprawę interoperacyjności i zdolności NATO do szybkiej reakcji na działania poniżej progu wojny oraz sprawiedliwszy podział ciężarów sojuszniczych poprzez zwiększenie strategicznej samodzielności państw UE oraz ich odpowiedzialności za stabilność w regionie objętym Europejską Polityką Sąsiedztwa. Po okresie poszukiwania nowej tożsamości przez Sojusz następca Obamy będzie musiał określić miejsce NATO w polityce bezpieczeństwa USA.

Abstract: The upcoming NATO Summit in Warsaw will be the last one for the U.S. President Barack Obama. His priorities reflect the main threads of the American transatlantic policy during his two terms in office: the focus on maintaining the unity of the Alliance, improving the rapid reaction and interoperability capabilities, as well as ensuring a fairer burden sharing through an increase of European strategic autonomy and of the role of the EU states as a stabilising factor in the European Neighbourhood Policy region. It is up to Obama's successors to redefine NATO's role in the U.S. security policy, after a thorough soul-searching exercise on the part of the Alliance.

Słowa kluczowe: *Stany Zjednoczone, NATO, Barack Obama, stosunki transatlantyckie, polityka bezpieczeństwa*

W chwili objęcia urzędu prezydenta Stanów Zjednoczonych Barack Obama stanął przed wyzwaniem sformułowania polityki wobec Sojuszu Północnoatlantyckiego pogrążonego w kryzysie - osłabionego, podzielonego i chaotycznie poszukującego nowej tożsamości. Unilateralna polityka zagraniczna neokonserwatystów, mimo istotnej korekty, która miała miejsce w czasie drugiej kadencji George W. Busha, doprowadziła do podziałów w łonie NATO i skłoniła niektóre państwa europejskie - w szczególności Niemcy i Francję - do podjęcia współpracy z Rosją¹. Tworzenie „osi kontynentalnej” Paryż-Berlin-Moskwa, zrodzonej na kanwie wspólnego sprzeciwu wobec amerykańskiej interwencji w Iraku (2003 r.), miało w zamyśle niektórych polityków francuskich doprowadzić do ograniczenia hegemonii USA, wzmocnienia „Europy obrony” (*l'Europe de la defense*) i budowy wielobiegunowego porządku międzynarodowego. Z drugiej strony państwa Europy Środkowo-Wschodniej, przyjęte do Sojuszu w latach 1999 i 2004, zmierzały do urealnienia gwarancji bezpieczeństwa wynikających z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego². Polityka ta opierała się przede wszystkim na trzech filarach: przygotowaniu rzeczywistych planów ewentualnościowych, tj. precyzyjnych strategii i procedur reagowania na zagrożenie wojskowe dla nowych członków NATO, rozmieszczeniu infrastruktury i wojsk Sojuszu na ich terytorium oraz kontynuacji rozszerzenia Sojuszu, na co w szczególności naciskały „państwa frontowe”, takie jak Polska, Rumunia czy kraje bałtyckie³.

Sprzeczności, których podłożem była przede wszystkim różnica percepcji zagrożeń między Stanami Zjednoczonymi, państwami zachodnioeuropejskim oraz krajami Europy Środkowej i Wschodniej, doprowadziły do fiaska szczytu w Bukareszcie (2-4 kwietnia 2008 r.). Waszyngton nie był w stanie przekonać Francji i Niemiec do podjęcia zdecydowanych kroków zmierzających do rozszerzenia NATO. Osamotnienie USA obrazowało kryzys przywództwa w regionie euroatlantyckim i słabość odchodzącej ekipy Republikanów. Zaproponowana Ukrainie i Gruzji „perspektywa członkostwa” była z jednej strony krokiem na tyle ostrożnym, by nie nieść za sobą rzeczywistych zobowiązań ze strony NATO (w tym brak tzw. planu członkostwa MAP (*Membership Action Plan*)), z drugiej zaś - na tyle wyraźnym, że sprowokowało to Rosję do reakcji zbrojnej w postaci bezprecedensowej agresji na Gruzję⁴.

Polityka bezpieczeństwa USA po kryzysie finansowym

Barack Obama szedł do wyborów w wyraźnej kontrze do ekipy George'a W. Busha, podkreślając znaczenie Europy w świecie - w czasie kampanii odwiedził nawet Stary Kontynent, gdzie wygłosił m.in. dobrze przyjęte przemówienie w Berlinie. Zwycięstwo kandydata Demokratów wiązało się więc z istotnymi nadziejami na poprawę stosunków transatlantyckich⁵; dla samego Obamy nie było to jednak priorytetem. Co prawda w polityce zagranicznej podjęto szereg kroków zmierzających do normalizacji stosunków z partnerami USA, podjęto na nowo dialog z Chinami i światem arabskim, doszło do słynnego „resetu” z Rosją, jednak od początku było jasne, że nową administrację „pochłoną dwa najważniejsze zadania: naprawa gospodarki w kraju oraz zapanowanie nad prowadzonymi przezeń wojnami”⁶. Opinie co do tego, czy Stany Zjednoczone w okresie prezydentury Obamy kierowały się spójną doktryną

¹ Por. A. Macleod, C Voyer - Leger, „De la raison a la reconnaissance. Comprendre l'opposition de la France a l'intervention en Irak”, w : A. Macleod, D. Morin (red.), *Diplomaties en guerre. Sept États face la crise irakienne* Montreal 2005, s.166-167.

² *The Washington Treaty*, 4.06.1949, Waszyngton, znalezione w : http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm dnia 14.03.2016.

³ Por. P. Gallis, *The NATO Summit at Bucharest, 2008*, znalezione w : <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22847.pdf> dnia 14.03.2016.

⁴ Więcej: R. Asmus, *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, Warszawa 2010, s. 285-324, R. Grodzki, *Wojna gruzińska - rosyjska 2008 r. Przyczyny - przebieg-skutki*, Zakrzewo 2009.

⁵ Patrz: U. Guerot, D. Korski, M. Leonard, *Re-wiring the U.S. - EU relationship*, 8.12.2009, znalezione w : http://www.ecfr.eu/publications/summary/re_wiring_the_us_eu_relationship dnia 14.03.2016, A. de Vasconcelos, M. Zaborowski, (red.) *The Obama Moment. European and American Perspectives*, Paryż 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/The_Obama_Moment_web_A4.pdf.

⁶ M. Indyk, K. Lieberthal, M. O'Hanlon, *Zmieniając historię. Polityka zagraniczna Baracka Obamy*, Warszawa 2013, s. 65.

polityki zagranicznej, pozostają podzielone⁷. Nawet jeśli amerykańska administracja wyznaczała w owym czasie idealistyczne, dalekosiężne plany w polityce zagranicznej, to okoliczności wymusiły na USA ostrożne zarządzanie - zarówno światem pogrążonym w kryzysie, jak i własnymi zasobami. Dążenie do hegemonii musiało ustąpić odbudowie bazy przemysłowej wewnątrz kraju i zmniejszeniu zaangażowania (zwłaszcza wojskowego) na świecie.

Nowe założenia znalazły w pełni odzwierciedlenie w dokumencie *Defence Strategic Guidance* z 2012 r., zakładającym m.in. znaczną redukcję budżetu wojskowego oraz obecności personelu militarnego poza granicami USA⁸. W wielu przypadkach rząd Stanów Zjednoczonych dążył do działań pośrednich, uznając szerszą podmiotowość sojuszników i zdając się na ich „podwykonawstwo” w rozwiązywaniu problemów regionalnych. Nowe podejście przejawiało się także wstrzymaniem niektórych projektów poprzedniej administracji, takich jak tarcza antyrakietowa, co wywoływało niepokój amerykańskich sojuszników w Europie Środkowej i Wschodniej⁹.

Szczyt NATO (formalnie - spotkanie Rady Północnoatlantyckiej) w Strasburgu-Kehl w 2009 r. był pierwszym, w czasie którego Obama reprezentował Stany Zjednoczone. Celem USA było zniwelowanie podziałów w NATO i przywrócenie Sojuszowi istotnej roli w polityce bezpieczeństwa poprzez zaspokojenie roszczeń państw europejskich oraz zabezpieczenie podstawowych interesów USA, w szczególności zaś - zwiększenie zaangażowania partnerów w operacje *out of area*. USA jednoznacznie poparły europejską integrację polityczną i wojskową: w dokumencie końcowym szczytu określano UE mianem strategicznego partnera, a wszyscy sojusznicy zadeklarowali poparcie dla europejskich wysiłków w sferze bezpieczeństwa i obrony¹⁰. Jednocześnie amerykański rząd oczekiwał realnego zaangażowania sojuszników w stabilizację sytuacji w Afganistanie, podkreślając niesprawiedliwość dotychczasowego systemu podziału ciężarów związanych z zapewnieniem szeroko rozumianego bezpieczeństwa na świecie.

Sam Afganistan został w deklaracji szczytu uznany za „główny priorytet NATO”, a państwa Sojuszu podjęły zobowiązanie do zwiększenia wysiłków mających na celu umożliwienie przejęcia odpowiedzialności za bezpieczeństwo przez siły afgańskie poprzez ustanowienie misji szkoleniowych i zwiększenie nakładów na Fundusz Powierniczy dla Afgańskiej Armii Narodowej¹¹. Jednak w odpowiedzi na amerykańskie apele wsparcia działań na froncie, państwa europejskie były skłonne zadeklarować tylko wystanie dodatkowego kontyngentu liczącego 5 tysięcy żołnierzy, z których wielu nie mogło angażować się bezpośrednio w działania bojowe.

Rozczarowanie wynikami szczytu w Strasburgu-Kehl zapowiadało oziębły klimat stosunków transatlantyckich podczas pierwszej kadencji Baracka Obamy. Stany Zjednoczone pozostały sfrustrowane słabością Europy, która - zamiast stać się „producentem bezpieczeństwa” - okazała się niezdolna do opanowywania kryzysów w regionie, m.in. na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej.

⁷ Por. debatę o dziedzictwie Obamy w polityce zagranicznej, która przetoczyła się w amerykańskich mediach: J. Goldberg, "The Obama Doctrine", *The Atlantic*, znalezione w: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525> dnia 14.03.2016; N. Ferguson, "Barack Obama's Revolution in Foreign Policy", *The Atlantic*, znalezione w: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2016/03/obama-doctrine-revolution/473481/> dnia 14.03.2016; J. Joffe, "An Isolationist President, In Love With Drones and Special Forces", *Defense One*, znalezione w: <http://www.defenseone.com/ideas/2016/03/isolationist-president-love-drones-and-special-forces/126637> dnia 14.03.2016.

⁸ *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Waszyngton 2012, znalezione w: http://archive.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf dnia 14.03.2016, s. 3, 6-7.

⁹ *An Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe*, 2009, znalezione w: http://wyborcza.pl/1,98817,6825987,An_Open_Letter_to_the_Obama_Administration_from_Central.html dnia 14.03.2016.

¹⁰ B. Winid, "Bilans szczytu NATO w Strasburgu i Kehl", *Sprawy międzynarodowe*, nr 2/2009, s. 39.

¹¹ *Summit Declaration on Afghanistan Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council*, Strasburg - Kehl, 4.04.2009.

Europejczycy byli zaś poirytowani ponownym lekceważeniem okazywanym przez USA¹². Sytuacji nie poprawiło przyjęcie Nowej Koncepcji Strategicznej Sojuszu na szczycie w Lizbonie w 2010 r. Dokument ten brał pod uwagę lekcje wyniesione z pierwszej dekady XXI wieku - podkreślając znaczenie kolektywnej obrony państw Sojuszu (w tym wagę art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego), wzywając do większej synergii działań wojskowych i cywilnych na polu zarządzania kryzysowego, czy też poświęcając wiele uwagi nowym, asymetrycznym zagrożeniom bezpieczeństwa, jak chociażby działaniom w cyberprzestrzeni¹³.

W poszukiwaniu nowej równowagi w NATO

Tekst oficjalnej deklaracji odpowiadał pewnym założeniom polityki amerykańskiej - wraz z „resetem” w stosunkach na linii Waszyngton - Moskwa, wzywał do pogłębienia dialogu w Radzie NATO - Rosja, zaś współpracę między dwoma stronami określił jako proces „wagi strategicznej”. Wg nowej koncepcji NATO opierać się ma na trzech filarach: kolektywnej obronie, zarządzaniu kryzysowym oraz bezpieczeństwie kooperatywnym¹⁴. Przyjęty dokument miał w swych założeniach dostosować Sojusz Północnoatlantycki do realiów XXI wieku, pogodzić zwolenników prymatu obrony terytorialnej z ekspedycyjną rolą NATO, wzmocnić transatlantycką wspólnotę bezpieczeństwa oraz nadać nowy impet politycznemu dialogowi z państwami partnerskimi - zarówno w ramach Partnerstwa dla Pokoju, jak i w stosunkach bilateralnych. Tymczasem przepaść wojskowa między Stanami Zjednoczonymi a resztą sojuszników pogłębiała się, sprawiając, że USA ponosiły 75% nakładów obronnych całego Sojuszu¹⁵. Poza USA jedynie cztery do pięciu krajów wypełniało sojusznicze zobowiązania w zakresie przeznaczania 2% Produktu Krajowego Brutto (PKB) na budżet obronny¹⁶.

Erozję strategicznej autonomii nawet najsilniejszych państw europejskich dobitnie uzmysłowiły trudności związane z przeprowadzeniem przez koalicję wybranych państw NATO i ich arabskich sojuszników misji *Unified Protector* w Libii w 2011 r. Wobec rezygnacji Stanów Zjednoczonych z przewodniej roli w operacji sojusznicy zmagali się z problemami w zakresie wywiadu i rozpoznania wojskowego (*ISR - Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*), tankowania samolotów w powietrzu czy nawet przeprowadzania precyzyjnych nalotów na libijskie cele wojskowe¹⁷. W odpowiedzi na kolejne cięcia budżetów obronnych w Europie sekretarz obrony USA Robert Gates zagroził, że „przyszli przywódcy Stanów Zjednoczonych - których nie uformowały już doświadczenia Zimnej Wojny - mogą uznać zaangażowanie w NATO za nieopłacalne”¹⁸. Te ostrzeżenia wpisywały się w program reorientacji amerykańskiej polityki zagranicznej ku Azji (*pivot to Asia*) i związanej z tym

¹² Por. L. Pastusiak, *Prezydent dobrych intencji. Polityka zagraniczna Baracka Obamy*, Warszawa 2015, s. 115-116 oraz H. Conley, *President Obama's Decision to Forgo U.S. - EU Summit in May and What it Means for Future U.S - EU Relations*, Waszyngton 2010, znalezione w: <http://csis.org/publication/president-obama%E2%80%99s-decision-forgo-us-eu-summit-may-and-what-it-means-future-us%E2%80%93eu-relatio> dnia 14.03.2016.

¹³ Cyberprzestrzeń stała się polem szczególnego zainteresowania Sojuszu po serii „spontanicznych” ataków na estońską infrastrukturę krytyczną, które miały miejsce podczas kryzysu w stosunkach między Tallinem a Moskwą w 2007 r.

¹⁴ *Lisbon Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon*, 20.11.2010, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm dnia 14.03.2016.

¹⁵ J. Benitez, „Will the U.S. ‘Rebalance’ Its Contribution to NATO?”, *Defense One*, znalezione w: <http://www.defenseone.com/ideas/2013/10/will-us-rebalance-its-contribution-nato/72281> dnia 14.03.2016.

¹⁶ Przede wszystkim Turcja, Wielka Brytania, Francja, Grecja niekiedy mniejsze kraje jak Estonia lub Luksemburg. Polska przeznaczala zazwyczaj 1,95% PKB na wydatki obronne, zgodnie z zapisami ustawowymi; od 2017 wydatki te maja wzrosnac do 2% PKB. Por. R. Czulda, „The Widening Gap - Europe is Still a Military Pygmy”, w: R. Czulda, R. Łoś, (red.), *NATO Towards the Challenges of the Contemporary World*, Warszawa - Łódź 2013, s. 29-36.

¹⁷ D. Baltrusaitis, „Operation Unified Protector: Triumph or Warning Sign?”, *Baltic Security and Defence Review*, nr 14/2, 2012, s. 36-39.

¹⁸ D. Alexander, D. Brunnstrom, „Gates parting shot warns NATO risks irrelevance”, *Reuters*, 10.06.2011, znalezione w: <http://www.reuters.com/article/us-usa-nato-idUSTRE7591JK20110611> dnia 14.03.2016.

redukcji wielkości personelu militarnego w Europie¹⁹. Nacisk Waszyngtonu na bardziej sprawiedliwy podział ciężarów nie był jednak niczym nowym, podobne apele były wystosowywane już w 1995 roku²⁰.

Próby zasypania tzw. *capability gap* i przygotowania Sojuszu do wyzwań XXI wieku zostały rozwinięte przez Sekretarza Generalnego NATO Andersa Fogha Rasmussena (inicjatywa *Smart Defence*, która zakłada utrzymanie zdolności obronnych przy mniejszych wydatkach dzięki większej interoperacyjności i specjalizacji sojuszniczej) i były kontynuowane podczas szczytu NATO w Chicago w 2012 r. Ich charakter pozostawał jednak w dużej mierze techniczny. Brakowało impulsu politycznego do głębszych zmian, a uwagę państw członkowskich w znacznej mierze pochłaniał kryzys gospodarczy w Europie oraz coraz bardziej niejednoznaczny bilans Arabskiej Wiosny. W obu przypadkach rola Sojuszu Północnoatlantyckiego schodziła na drugi plan. W tej sytuacji spotkanie w Chicago było określane jako „szczyt wagi lekkiej”²¹ - wtórny wobec Lizbony 2010 i stanowiący kulminację wcześniejszych procesów odpowiadających za transformację NATO. Z perspektywy Waszyngtonu rola teatru europejskiego w polityce bezpieczeństwa konsekwentnie malała, wzmacniając marginalne dotąd opinie głoszące konieczność wycofania się USA z Sojuszem²². Nie znajdowały one co prawda posłuchu w administracji Obamy, odzwierciedlały jednak problem związany z pytaniami o przydatność NATO dla realizacji amerykańskiego interesu narodowego.

USA wobec zagrożenia architektury bezpieczeństwa w Europie

Nowym impulsem dla amerykańskiego zaangażowania stała się fundamentalna transformacja euroatlantyckiego środowiska bezpieczeństwa, związana z rosyjską aneksją Krymu i destabilizacją wschodniej Ukrainy w 2014 r. Atak na Ukrainę był dowodem na fiasko dotychczasowej polityki administracji amerykańskiej, opartej na „resecie” i pragmatycznym dialogu z Rosją, toczonym w celu uzyskania wsparcia Moskwy w Azji Centralnej (Afganistan) i na Bliskim Wschodzie (Iran)²³. Agresja wpisywała się w strategię Rosji jako mocarstwa rewizjonistycznego, otwarcie podważającego zasady liberalnego porządku międzynarodowego oraz pozimnowojennej architektury bezpieczeństwa w Europie, a także dążącego do umocnienia swych wpływów w regionie z wykorzystaniem instrumentów wojskowych²⁴. Jakkolwiek za słuszne należy uznać opinie wskazujące na znaczną różnicę znaczenia Ukrainy dla rosyjskich i amerykańskich interesów narodowych²⁵, USA zostały zmuszone do reakcji w obronie Kijowa w celu podtrzymania euroatlantyckiego środowiska bezpieczeństwa i spójności Sojuszu. Wojna na Ukrainie nadała wręcz Sojuszowi nową dynamikę i rację bytu²⁶.

Mimo że szczyt w Newport (2014 r.) miał początkowo dotyczyć przede wszystkim dalszego zaangażowania NATO w Afganistanie, bieg wypadków zmusił przywódców Sojuszu do skupienia się

¹⁹ P. Pietrzak, „Szczyt NATO w Chicago - determinanty, oczekiwania i rezultaty”, *Bezpieczeństwo Międzynarodowe*, nr 11 (22), 2012, s. 52, T. Shanker; S. Erlanger, „U.S. Faces New Challenge of Fewer Troops in Europe”, *The New York Times*, 13.01.2015, znalezione w: <http://www.nytimes.com/2012/01/14/world/europe/europe-weighs-implications-of-shrinking-us-troop-presence.html> dnia 14.03.2016.

²⁰ US Secretary of Defense, *Toward a New Responsibility in Responsibility Sharing. An Overview of the 1995 Report on Allied Contributions to the Common Defense*, April 1995, znalezione w: http://www.defense.gov/pubs/allied_contrib95/index.html dnia 14.03.2016.

²¹ Pietrzak, *op. cit.*, s. 62.

²² A. Bacevich, „Time for the United States to Leave NATO”, *New York Times*, 16.09.2013, znalezione w: <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2013/04/23/has-nato-outlived-its-usefulness/time-for-the-united-states-to-leave-nato> dnia 14.03.2016.

²³ S. Shuster, „A Failed Russia “Reset” Haunts Obama in Europe”, *Time*, 3.06.2014, znalezione w: <http://time.com/2819889/obama-russia-europe-poland> dnia 14.03.2016.

²⁴ Por. szerzej N. Granholm, J. Malminen, „A Strategic Game Changer?”, w: N. Granholm, J. Malminen, G. Persson (red.), *A Rude Awakening. Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, Sztokholm 2014, s. 9-16.

²⁵ Por. A. Stent, *The Limits of Partnership: U.S.-Russian Relations in the Twenty-First Century*, Oxford i Princeton 2014, s. 285 - 301, w szczególności s. 286.

²⁶ J. Cassidy, „Putin Has Done NATO a Huge Favor”, *New Yorker*, 2.09.2014, znalezione w: <http://www.newyorker.com/news/john-cassidy/putin-has-done-nato-a-big-favor> dnia 14.03.2016.

na strategicznym wzmocnieniu wschodniej flanki (*reassurance*)²⁷. Z punktu widzenia USA szczególne znaczenie miały obie sesje Rady Północnoatlantyckiej poświęcone adaptacji Sojuszu do nowej sytuacji strategicznej oraz wzmocnieniu więzi transatlantyckich. W czasie drugiej sesji Rady przyjęto Deklarację Transatlantycką, która potwierdzała przyjęte w 2006 r. zobowiązania w zakresie przeznaczania 2% PKB na wydatki obronne²⁸. Co więcej, sojusznicy podkreślili także konieczność zwiększania nakładów na modernizację techniczną (20% budżetu obronnego). Deklaracja wskazała również na nowe obszary współpracy transatlantyckiej, m.in. na wspólne wysiłki NATO i Unii Europejskiej w zakresie przeciwdziałania hybrydowym działaniom wojennym. Konkluzje szczytu odwoływały się do nowego planu gotowościowego (*Readiness Action Plan*), zakładając m.in. rotacyjną obecność wojsk NATO oraz rozbudowę infrastruktury sojuszniczej w Europie Środkowo-Wschodniej, wzmocnienie Sił Odpowiedzi NATO (*NATO Response Force*) przez utworzenie tzw. „szpicy” (*Very High Readiness Joint Task Force*) i aktualizację planów ewentualnościowych²⁹. Szczyt w Newport został życzliwie przyjęty przez komentatorów po obu stronach Atlantyku - chwalono jedność NATO i podkreślano, że po latach przestoju Sojusz Północnoatlantycki znów zyskał priorytetowe znaczenie dla USA³⁰.

Czego oczekiwać przed szczytem w Warszawie?

Analicyści German Marshall Fund wskazują na konieczność studzenia oczekiwań przed szczytem w Warszawie³¹. Sojusz jest skomplikowaną strukturą, opierającą się na międzynarodowej biurokracji wojskowo-cywilnej, w której krzyżują się interesy 28 suwerennych państw członkowskich. Szybkie zmiany nie są więc ani pożądane, ani możliwe. Obecnie NATO musi skupić się przede wszystkim na implementacji przyjętych wcześniej zobowiązań i planów. Polityka USA wydaje się jasna - nadrzędnym celem Waszyngtonu jest podtrzymanie spójności i jedności Sojuszu. Amerykanie mogą być skłonni wyjść naprzeciw oczekiwaniom wschodnich państw NATO, w tym Polski, i umocnić swoją obecność w tej części świata. Wątpliwe jest jednak, by zdecydowali się przy tym na konfrontację z Niemcami i pozostałymi państwami nastawionymi koncyliacyjnie wobec Moskwy - prawdopodobne jest więc podtrzymanie jakiejś formy rotacyjności³². Obecna aktywność wojsk amerykańskich w Europie Środkowo-Wschodniej realizowana jest w ramach misji *Operation Atlantic Resolve* - szeregu wspólnych ćwiczeń lądowych, powietrznych i morskich realizowanych z siłami zbrojnymi krajów wschodniej flanki NATO³³. Jednocześnie przyszła administracja - niezależnie od wyniku wyborów - nie będzie wcale bardziej skłonna do jednostronnego ponoszenia kosztów i ryzyka związanych z zaangażowaniem militarnym w Europie. Preferowane będą instrumenty pośrednie, takie jak stosowane dziś sankcje gospodarcze. Prawdopodobne jest także podtrzymanie pragmatycznej współpracy z Rosją, tam gdzie jest to niezbędne, jak np. w Syrii. Co prawda, proces wycofywania personelu wojskowego z zamorskich baz USA został powstrzymany, zgodnie zaś z zapowiedziami Pentagonu obecność amerykańskich wojsk

²⁷ S. Koziej, P. Pietrzak, „Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski”, *Bezpieczeństwo Narodowe*, nr 3/2014, s. 18.

²⁸ *The Wales Declaration on the Transatlantic Bond*, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112985.htm dnia 14.03.2016.

²⁹ *Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales*, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, dnia 14.03.2016.

³⁰ G. Lasconjarias, *NATO's Posture after the Wales Summit*, Istituto Affari Internazionali 2014, znalezione w: <https://www.ciaonet.org/attachments/26870/uploads> dnia 14.03.2016, s. 10-11.

³¹ A. de Hoop Scheffer, M. Quencez, M. Michelot, „The Five Most Contentious Issues on the Road to Warsaw”, *GMF Policy Brief, December 2015*, s. 5-6.

³² Sprzeciw Niemiec wobec umieszczenia permanentnej infrastruktury Sojuszu w Polsce jest związany z zapisami Aktu Stanowiącego NATO - Rosja. Należy jednak zauważyć, że Akt wskazuje, że rozmieszczenie wojsk i infrastruktury „nie będzie miało miejsce w obecnych i przewidywalnych warunkach bezpieczeństwa”. W obliczu zasadniczej zmiany okoliczności powoływanie się na akt należy traktować raczej jako pretekst niż realną przyczynę sprzeciwu. Por. I. L. Straus, „The Myth that NATO Committed to Having No Permanent Troops in Eastern Europe”, *Atlantic Community*, znalezione w: <http://www.atlantic-community.org/-/the-myth-that-nato-committed-to-having-no-permanent-troops-in-eastern-europe> dnia 14.03.2016.

³³ *Operation Atlantic Resolve*, znalezione w: <http://www.eur.army.mil/atlanticresolve/> dnia 14.03.2016.

w Europie po 2017 r. zwiększy się znacząco, jednak niewielkie postępy w realizacji postanowień z Newport znów postawią problem sprawiedliwego podziału ciężarów sojuszników na agendzie³⁴. Mimo zwiększenia w 2015 r. nakładów obronnych przez większość państw NATO wydatki największych państw w Europie (Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii i Włoch) po raz kolejny spadły³⁵.

Jednocześnie należy wskazać dwa elementy, które wobec ostatnich przemian w euroatlantyckim środowisku bezpieczeństwa i jego sąsiedztwie będą zyskiwały na wadze i - w takiej lub innej formie - zostaną poruszone podczas lipcowego szczytu w Warszawie. Pierwszym z nich jest stopniowe wycofywanie się USA z regionu Bliskiego Wschodu³⁶. Proces ten będzie miał szerokie implikacje dla stabilności tego regionu, będącego przedmiotem geopolitycznej rywalizacji między Arabią Saudyjską a Iranem. Z perspektywy europejskich członków NATO oznacza to konieczność wzięcia większej odpowiedzialności za zabezpieczenie regionu Morza Śródziemnego, w tym zmierzenie się ze zjawiskiem rozpadu struktur państwowych i perspektywę długoletniego konfliktu w Syrii. W przeciwnym razie południowo-wschodnia flanką Sojuszu stanie w obliczu permanentnej destabilizacji swojego sąsiedztwa. Europejska gotowość do zarządzania kryzysami na Bliskim Wschodzie stanowiłaby realny wkład w bardziej optymalny, z amerykańskiego punktu widzenia, podział ciężarów sojuszników. Drugą kwestią jest przystosowanie Sojuszu do działań poniżej progu wojny³⁷. Ma to nie tylko umocnić bezpieczeństwo szczególnie narażonych krajów w basenie Morza Bałtyckiego, lecz także ograniczyć ryzyko dla USA związane z nieplanowaną eskalacją konfliktu z Rosją. Wzmocnienie zdolności sił NATO do odparcia agresji hybrydowej i innych działań asymetrycznych leży w zasięgu możliwości europejskich sojuszników Stanów Zjednoczonych.

Na dłuższą metę istnienie dotychczasowego - absolutnie nieproporcjonalnego - podziału ciężarów w ramach Sojuszu jest nie tylko destrukcyjne dla samego NATO, lecz także niemożliwe do utrzymania³⁸. Wraz z przesuwaniem się interesów amerykańskich w kierunku obszaru Indii-Pacyfiku przekształceniu będzie musiała ulec także rola Sojuszu. Co prawda, rosyjska agresja zadziałała niczym nowy impuls dla NATO, jednak nieuniknione wydaje się wzięcie przez Europejczyków większej odpowiedzialności za własne bezpieczeństwo oraz stabilność w regionie. W przeciwieństwie do ery lat dziewięćdziesiątych i sceptycyzmu administracji Billa Clintona, a następnie George'a W. Busha wobec rozwoju europejskiej autonomii strategicznej, okazuje się, że drugi filar transatlantyckiej wspólnoty bezpieczeństwa wydaje się bardziej potrzebny niż kiedykolwiek. I nigdzie nie wyczekuje się na jego uformowanie bardziej niż w Waszyngtonie.

³⁴ A. Tilghman, „More U.S. troops deploying to Europe in 2017”, *Military Times*, 02.02.2016, znalezione w: <http://www.militarytimes.com/story/military/2016/02/02/more-troops-deploying-europe-2017/79693680/> dnia 14.03.2016.

³⁵ K. Pavgi, NATO Members' Defense Spending, in Two Charts, *Defense One*, 22.06.2015, znalezione w: <http://www.defenseone.com/politics/2015/06/nato-members-defense-spending-two-charts/116008/> dnia 14.03.2016. Należy jednak zaznaczyć, że rząd francuski ogłosił wstrzymanie redukcji wydatków wojskowych w następstwie ataków terrorystycznych mających miejsce 13 listopada 2015 r. w Paryżu. Za: B. Marcinkowska, „Francja: to jest wojna”, *Blog Centrum Inicjatyw Międzynarodowych*, 16.11.2015, znalezione w: <http://blog.centruminicjatyw.org/2015/11/francja-to-jest-wojna/> dnia 14.03.2016.

³⁶ Y. Trofimov, „America's Fading Footprint in the Middle East”, *Wall Street Journal*, 09.10.2015, znalezione w: <http://www.wsj.com/articles/americas-fading-footprint-in-the-middle-east-1444411954> dnia 14.03.2016.

³⁷ M. Weisgerber, „Now NATO's Prepping for Hybrid War”, *Defense One*, 27.08.2015, znalezione w: <http://www.defenseone.com/management/2015/08/now-natos-prepping-hybrid-war/119687> dnia 14.03.2016.

³⁸ de Hoop Scheffer et. al, *op. cit.*, s. 2-3.

Bibliografia

- Alexander David; Brunnstrom, David, „Gates parting shot warns NATO risks irrelevance”, *Reuters*, 10.06.2011, znalezione w: <http://www.reuters.com/article/us-usa-nato-idUSTRE7591JK20110611> dnia 14.03.2016.
- An Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe*, 2009, znalezione w: http://wyborcza.pl/1,98817,6825987,An_Open_Letter_to_the_Obama_Administration_from_Central.html dnia 14.03.2016.
- Asmus Ronald, *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, Warszawa 2010.
- Bacevich Andrew, „Time for the United States to Leave NATO”, *New York Times*, 16.09.2013, znalezione w: <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2013/04/23/has-nato-outlived-its-usefulness/time-for-the-united-states-to-leave-nato> dnia 14.03.2016.
- Baltrusaitis Daniel, „Operation Unified Protector: Triumph or Warning Sign?”, *Baltic Security and Defence Review*, nr 14/2, 2012, s. 21-47.
- Benitez Jorge, „Will the U.S. ‘Rebalance’ Its Contribution to NATO?”, *Defense One*, znalezione <http://www.defenseone.com/ideas/2013/10/will-us-rebalance-its-contribution-nato/72281/> dnia 14.03.2016.
- Cassidy John „Putin Has Done NATO a Huge Favor”, *New Yorker*, 2.09.2014, znalezione w: <http://www.newyorker.com/news/john-cassidy/putin-has-done-nato-a-big-favor> dnia 14.03.2016.
- Conley Heather, *President Obama's Decision to Forgo U.S. - EU Summit in May and What it Means for Future U.S - EU Relations*, Waszyngton 2010, pobrane z: <http://csis.org/publication/president-obama%E2%80%99s-decision-forgo-us-eu-summit-may-and-what-it-means-future-us%E2%80%93eu-relatio> dnia 14.03.2016.
- Czulda Robert, „The Widening Gap - Europe is Still a Military Pygmy”, w: Czulda, Robert; Łoś, Robert, (red.), *NATO Towards the Challenges of the Contemporary World*, Warszawa - Łódź 2013, s. 29-36.
- de Hoop Scheffer Alexander; Quencez, Martin; Michelot, Martin; „The Five Most Contentious Issues on the Road to Warsaw”, *GMF Policy Brief, December 2015*.
- De Vasconcelos Alvaro; Zaborowski, Marcin (red.), *The Obama Moment, Paryż 2009*, pobrane z: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/The_Obama_Moment__web_A4.pdf dnia 14.03.2016.
- Ferguson Niall, „Barack Obama's Revolution in Foreign Policy”, *The Atlantic*, znalezione w: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2016/03/obama-doctrine-revolution/473481/> dnia 14.03.2016.
- Gallis Paul, *The NATO Summit at Bucharest, 2008*, pobrane z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22847.pdf> dnia 14.03.2016.
- Goldberg Jeffrey, „The Obama Doctrine”, *The Atlantic*, znalezione w: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525> dnia 14.03.2016.
- Granhholm Niklas; Malminen, Johanness, „A Strategic Game Changer?”, w: Granhholm, Niklas; Malminen, Johanness; Persson, Gudrun (red.), *A Rude Awakening. Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, Sztokholm 2014, s. 9-16.

Grodzki Radosław, *Wojna gruzińsko - rosyjska 2008 r. Przyczyny - przebieg-skutki*, Zakrzewo 2009.

Guerot Ulrike; Korski, Daniel; Leonard, Mark, *Re-wiring the U.S. - EU relationship*, 8.12.2009, pobrane z:

http://www.ecfr.eu/publications/summary/re_wiring_the_us_eu_relationship dnia 14.03.2016

Indyk Martin; Lieberthal, Kenneth; O'Hanlon, Michael, *Zmieniając historię. Polityka zagraniczna Baracka Obamy*, Warszawa 2013.

Joffe Joseph, „An Isolationist President, In Love With Drones and Special Forces“, *Defense One*, znalezione w: <http://www.defenseone.com/ideas/2016/03/isolationist-president-love-drones-and-special-forces/126637> dnia 14.03.2016.

Koziej Stanisław; Pietrzak Paweł, „Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski”, *Bezpieczeństwo Narodowe*, 3/2014, s. 11-29.

Lasconjarias Guillame, *NATO's Posture after the Wales Summit*, Istituto Affair Internazionali 2014, pobrane z: <https://www.ciaonet.org/attachments/26870/uploads> dnia 14.03.2016.

Lisbon Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, 20.11.2010, znalezione w:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm dnia 14.03.2016.

Macleod Alex ; Voyer - Leger, Catherine, *De la raison a la reconnaissance. Comprendre l'opposition de la France a l'intervention en Irak*, w : Macleod, Alex ; Morin, Daniel (red.), *Diplomaties en guerre. Sept États face la crise irakienne*, Montreal 2005.

Marcinkowska Barbara, „Francja: to jest wojna”, *Blog Centrum Inicjatyw Międzynarodowych*, 16.11.2015, znalezione w: <http://blog.centruminicjatyw.org/2015/11/francja-to-jest-wojna/> dnia 14.03.2016.

Pastusiak Longin, *Prezydent dobrych intencji. Polityka zagraniczna Baracka Obamy*, Warszawa 2015.

Pavgi, Kevar, *NATO Members' Defense Spending, in Two Charts*, *Defense One*, 22.06.2015, znalezione w: <http://www.defenseone.com/politics/2015/06/nato-members-defense-spending-two-charts/> dnia 14.03.2016.

Pietrzak Paweł, „Szczyt NATO w Chicago - determinanty, oczekiwania i rezultaty”, *Bezpieczeństwo Międzynarodowe*, nr 11/2012, s. 47-64.

Shanker Tom; Erlanger, Steven, „U.S. Faces New Challenge of Fewer Troops in Europe”, *The New York Times*, 13.01.2015, znalezione w: <http://www.nytimes.com/2012/01/14/world/europe/europe-weighs-implications-of-shrinking-us-troop-presence.html> dnia 14.03.2016.

Shuster Simon, „A Failed Russia “Reset” Haunts Obama in Europe”, *Time*, 3.06.2014, znalezione w: <http://time.com/2819889/obama-russia-europe-poland/> dnia 14.03.2016.

Stent Angela, *The Limits of Partnership: U.S.-Russian Relations in the Twenty-First Century*, Oxford i Princeton 2014.

Straus Ira Louis, „The Myth that NATO Committed to Having No Permanent Troops in Eastern Europe”, *Atlantic Community*, znalezione w: <http://www.atlantic-community.org/-/the-myth-that-nato-committed-to-having-no-permanent-troops-in-eastern-europe> dnia 14.03.2016.

Summit Declaration on Afghanistan Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Strasburg - Kehl, 4.04.2009.

Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense, Waszyngton 2012, pobrane z: http://archive.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf dnia 14.03.2016

The Wales Declaration on the Transatlantic Bond, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112985.htm dnia 14.03.2016.

The Washington Treaty, 4.06.1949, Waszyngton, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm dnia 14.03.2016.

Tilghman Andrew „More U.S. troops deploying to Europe in 2017”, *Military Times*, 02.02.2016, znalezione w: <http://www.militarytimes.com/story/military/2016/02/02/more-troops-deploying-europe-2017/79693680> dnia 14.03.2016.

Trofimov Yaroslav, „America’s Fading Footprint in the Middle East”, *Wall Street Journal*, 09.10.2015, znalezione w: <http://www.wsj.com/articles/americas-fading-footprint-in-the-middle-east-1444411954> dnia 14.03.2016.

US Secretary of Defense, *Toward a New Responsibility in Responsibility Sharing. An Overview of the 1995 Report on Allied Contributions to the Common Defense*, April 1995, pobrane z: http://www.defense.gov/pubs/allied_contrib95/index.html dnia 14.03.2016.

Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, znalezione w: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm dnia 14.03.2016.

Weisgerber Marcus, „Now NATO’s Prepping for Hybrid War”, *Defense One*, 27.08.2015, znalezione w: <http://www.defenseone.com/management/2015/08/now-natos-prepping-hybrid-war/119687/> dnia 14.03.2016.

Winid Bogusław, „Bilans szczytu NATO w Strasburgu i Kehl”, *Sprawy międzynarodowe*, nr 2/2009, s. 34-52

AUTORZY (Authors)

Karolina Chyla - absolwentka stosunków międzynarodowych na Uniwersytecie im. Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz bezpieczeństwa narodowego na Akademii Obrony Narodowej w Warszawie. Doktorantka Nauk o Polityce na Uniwersytecie Wrocławskim. Zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się wokół takich zagadnień jak: geopolityka, Arktyka wraz z jej znaczeniem i miejscem w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa, Skandynawia na arenie międzynarodowej.

Karolina Chyla - graduate of international relations at The Jan Kochanowski University (JKU) in Kielce and national security at the National Academy of Defence in Warsaw. PhD student of Political Science at the University of Wrocław. Scientific interests and research are focused on issues such as: geopolitics, the Arctic with its importance and place in the international security environment, Scandinavian countries.

Dominika Dróżdź - obroniła się w Katedrze Prawa Karnego Międzynarodowego Uniwersytetu Łódzkiego. Prowadziła badania naukowe w Salzburgu w ramach School of International Human Rights, War Crimes, International Public Law and International Criminal Law. Obecnie pracuje w Społecznej Akademii w Łodzi. Zajmuje się tematyką związaną z międzynarodowym prawem karnym, w tym międzynarodowymi trybunałami karnymi i zbrodniami międzynarodowymi (zbrodnią ludobójstwa, zbrodniami przeciwko ludzkości, zbrodniami wojennymi i zbrodnią agresji). Jest autorką szeregu publikacji z zakresu prawa karnego międzynarodowego, w tym komentarza do prawa karnego.

Dominika Dróżdź - is PhD in International Criminal Law at University in Łódź. For several years she specializes in international public law, international criminal law and human rights. She spent research in Salzburg School in International Public Law, International Criminal Law, War Crimes and Human Rights. She is working at Open Public Academy and Social Studies Academy in Łódź. She has written some books and articles on these subjects and commentary in Polish criminal law.

Mateusz Kubiak - autor jest absolwentem studiów licencjackich na kierunkach Stosunki Międzynarodowe oraz Studia Wschodnie Uniwersytetu Warszawskiego. Laureat VIII edycji programu Wakacyjnych Staży Studenckich w BBN, obecnie student studiów magisterskich w Studium Europy Wschodniej UW.

Mateusz Kubiak - holds a Bachelor's degree in International Relations and in East Studies (both from University of Warsaw). Laureate of VIII edition of Summer Student Internship's programme in National Security Bureau. Currently student of MA studies in the Center of East Studies, University of Warsaw.

Aleksander Siemaszko - absolwent Kolegium Europejskiego w Brugii (2013) i Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego (2012). New Security Leader na Warsaw Security Forum (2014) oraz Ulrich Weisser Junior Ambassador na Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa (MSC) (2015). Doktorant w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym Szkoły Głównej Handlowej. Obecnie pracuje jako asystent w Parlamencie Europejskim.

Aleksander Siemaszko - Graduate of the College of Europe, Bruges (2013) and Institute of International Relations at University of Warsaw (2012). Warsaw Security Forum New Security Leader (2014) and Ulrich Weisser Junior Ambassador at Munich Security Conference (2015). PhD student at Warsaw School of Economics. He currently works as a parliamentary assistant in the European Parliament.

REDAKCJA:

Redaktor Naczelna

Marta MAKOWSKA

Członkowie Redakcji:

Barbara MARCINKOWSKA, Kamil MAZUREK,
Michał ROMANOWSKI, Karol WASILEWSKI

Kontakt: analizy@centruminicjatyw.org

WYDAWCA:

Centrum Inicjatyw Międzynarodowych
Al. Jerzego Waszyngtona 120/12
04-074 Warszawa

www.centruminicjatyw.org